

ספר

מזרח נבוכים

לחבר רבינו משה בן מיימון הספרדי ז"ל
בהעתקת הרב ר' שמואל אבן תיבון ז"ל.
עם ארבעה פירושים

ה"ה

אפודי, שם טוב, ו' קרשקש, אברבנאל

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il

ספר

מורה נבוכים

להרב האלהי רבינו משה בן מיימון הספרדי ז"ל

בהעתקת הרב ר' שמואל אבן תיבון ז"ל

עם שלשה פירושים הנודעים ומפורסמים

היה

אפודי, שם טוב, ו' קרשקש

והרביעי הכי נכבד הנוסף כעת, להשר וגדול בישרון

רבינו דון יצחק אברבנאל ז"ל

עוד נקבצו באו בו

(א) כוונת כל פרק מפרקי המורה על דעת החכם ר' יהודה התריווי ז"ל.

(ב) פירוש מלות הזרות לר"ש אבן תיבון ז"ל, מונה ומתוקן.

(ג) כל פסוקי תורה נביאים וכתובים אשר באו זכרם בספר המורה, נסדרו בסדרן בציון החלק והפרק שהובאו בהמורה.

חלק ראשון

הונה בעיון נמרץ ובהשגחה רבה ע"פ ספרים מדוייקים.

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il

פתיחת אבן תבון

(א) דברי שמואל בן יהודה אבן תבון ז"ל, מעתיק המאמר הזה מלשון הגרי אל לשון עברי, אמר מתנצל לא מהותי חכם בעיני השיאני לבבי לבא במשעול ההעתקה הצר הלזה אשר גדר מזה וגדר מזה, גדר צורך ידיעת הלשון המועתק מכמו שמושי והבנת דברי הספר ועניניו (ב) מהימין, וגדר צורך ידיעת הלשון המועתק אליו וכל שרשיו וסעיפיו אמריו ותורשיו מהשמאל, וזה מפני שההעתקה היא מעשה אחד וכל מעשה יש ארבע סבות למציאותו ולהעשותו ולא ימלא מאחד מהם, והם הפועל והחומר והצורה והתכלית, תצורה המלאכית צריך פועלה אל כלים באשר יעשה אותה, כבנין הבית, על דרך משל שהוא אחד מן המעשים וסבת מציאותו הם הבנאי אשר הוא הפועל והאבנים והקורות ודורעפים ויתר מה שצריך אל הבית בהבנותו שהם החומר ואו יעשה הכונה צורת הבית, ואמנם הוא צריך בעשותו אותה אל כלים רבים לתקן בהם האבנים והעצים הצריך אליו לבנינו עד שתעשה הצורה כרצונו ואו יגיע אל התכלית המכוונת בבנין הבית שהוא לדור ולהתלונן בה. הנה אלו ארבע סבות למציאות בנין הבית, כן ההעתקה המועתק הוא הפועל ודברי הספר המועתק הם החומר, ואם ירעם המעתיק הגם לו כדברי הספר הרתום וכאלו נעדרו ממנו, ולא יגיע אל ידיעתם רק בידעת הלשון אשר בו חובר הספר ובמצאו חקירו ובהבנת עניני הספר נגליו ונסתרו, והשבת עניני דברי הספר כאשר הם מבלי שניי אל הלשון אשר יעתיקנו אליו, היא צורת ההעתקה. ולא יגיע המעתיק אל זה כי אם בידעת הלשון אשר יעתיק אליו גם הוא וכל דקדוקו ואופני שמושי, והם לו ככלים אשר בהם חתוקן צורת ההעתקה ואו יגיע אל התכלית המכוונת בה שהוא הבנת אנשי הלשון המועתק אליו הספר את דבריו ואת עניניו ולא יסאר להם מונע מצד הספר. וכבר נלה אבא מורי ז"ל כל זה בפתיחתו אשר עשה להעתקתו ספר חובת הלבבות, וענינים אחרים וזכר שם אשר בעבורם ג"כ צריך להמנע וליראי מהעתק. ומפני שהוא הרחיק בהם המאמר קצתני אני לזכרם, ואני לא נעלם ממני מהם מאומה ויודע אני ומכיר במיעוט שלימותי בשתי הלשונות העברית והערבית, וכל שכן בלשון הערבית שידעתי בה מעטשה כי לא נגלתי בין אנשיה ובאמצעותיה ולא באתי עד תכונותיה, ועוד כי ידיעתי הסרוני הגדול בהבנת דברי הספר הנכבד הזה מאמר מורה הנבוכים ועניניו, מפני שרובם ענינים עמוקים מאד והוא כולל חכמות רבות ורבות, מעיני רוב אנשי עמנו אשר בגבולנו זה נעלמות, ואולי מעיני כלם מפני שאינם מתעסקים בהם ואינם נמצאות אתם, ומעט מועד פקחתי עין בקצתם כי היו אחי קצת ספריהם בלשון ערבי אשר אני יודע בו מעט, והעיתי לבבי ללמוד מהם כיכלתי הקצרה, ומכל אלה הפנים אשר זכרתי היה לי להמנע מהעתקת הספר הנכבד הזה, אבל כמו שהביאה תשוקת חכמי הארץ הזאת ונבונה אותם ובראשם החסיד הכהן ר' יהונתן נר"ו ויתר חכמי בקעת יריחו עיר מושבו לשלוח אחרי הספר הנזכר אל מצרים בשמכם את שמעו, ויתחננו על פי כתביהם אל הרב הגדול הפילוסוף האלחי הנזיר המפורד על ראש גליונתו מרנא ורבנא משה נר"ו בן כבוד הרב הגדול ר' מיימון ז"ל הוא המחבר את הספר הזה, ויבקשו מאתו לשלוח אליהם מועתק אם יוכל או בלתי מועתק, והשתדלו בזה השתדלות גדולה, כן הביאה אותם תשוקתם להשתדל בהעתקתו בהגיעו אליהם בלתי מועתק, ועוד כי הוסיפו כוסף על אותם בעמדם על קצת מעיני הספר, ולי אני שמואל ב"ר יהודה ז"ל תבון ז"ל קראו ועלי שמו פניהם מפני שידעוני מבין מעט בלשון הערב, ומפני שאין בגבולם איש מאנשי הלשון ההוא ויפצרו בי מאד להעתיקו להם כיכלתי וכאשר תשיג ידי, ואע"פ שהודעתים את קצורי בהעתקה מן הפנים שזכרתי, אמרו לי א"א בלתי שנקבל בה קצת תועלת, ואם תודה ההעתקה הלושה ומעושה מן התועלת בעינים הנכבדים אשר יכללם הספר הזה הוא הרבה בעינינו, ולא יכולתי להשיב פניהם ושמתי עצמי ככסיל מתעבר ובושה, והעתקתי עם קוצר השנתי. ונשענתי בזה על שני דברים, האחד מהם שאענין בכל מלה מסופקת בספרים שהעתיק אבי המעתיקים אבא מורי ז"ל ובספרי דקדוקו לשון הערבי ובספרי הערב הנמצאים אתי, והאחר שאם יסאר לי ארז זה שום ספק אשלחנו אל הרב הגדול המחבר את הספר והמלידו ואשאל מאתו להאיר עיני בו, וכבר שאלתי ממנו שאלות רבות על פי כתבי הדברים סופק לי בהם וקצתם היו כשנגות שנמצאו בספר כי לא הונה הספר המניע אלינו. בשני הדברים האלה נסמכתי, אחרי הסמכי באלהי הסומך לכל הנופלים ומאתו אשאל לשמור פתחי פי משגיאה ולהצילני ממכשול על רוב חסדיו, ועל זכות הרב בסחתי שתעזוני אשר מרח והשתדל לחבר הספר הזה למען תתפשט תועלתו באומתנו, בהאיר עיניהם באומנת האל ובתורתו ולהיידר לבבם להאמין האמת ולהרדוק השקר:

ועתה מפיל אני תחנתי לפני כל מעיין בספר הזה אשר אם ימצא בהעתקה טעות או שגיאה בלשון או ברקדוק המלות או בין לשון וזכר לנקבה ובין רבים ליחיד, שיתקנה וידיני לכף זכות, שדרכה

פעימים

קרישקש

בידיעת לשון המועתק ממנו הבנת דברי הספר אשר הוא העקר הגדול ובהבנת עניניו יוכל להעתיק מלה אחת ביטול או שיש

באחר

1

(א) דברי שמואל בן תבון המעתיק המאמר הזה מלשון הגרית אל לשון עברית: (ב) אמר מהימין בעבור שכלל [מורה נבוכים ח"א]

פתיחת אבן תבון

סעמים יקרה במלה אחת שתהיה בלשון העברי על לשון זכר והיא בלשון העברי על לשון נקבה, וכן יקרה בין רבים לידיד. ועוד כי בלשון העברי כשיקדמו הפעולה לפני השמות והנהגה מנהגם ואע"פ שהיו השמות על לשון רבים (ו) ושימו הפעולה על לשון היחיד ברוב המקומות, וכבר בא מזה במקומות בלשוננו עד שהוצרכו בעלי הלשון לפרש בפעולה המורה על היחיד שהוראתה על כל אחד ואחד מן הרבים הנכללים בשם הבא אחריה, וכל שכן שימצא זה בפעולת היה או מלת הוא אע"פ שחבא אחר השם, או בבנין פועל שלא הוזכר שם פועלו או נפעל או התפעל שלא ירגישו בפעולה שהיא על לשון יחיד אם יהיו השמות המוזכרים בה רבים, ועוד שאין הפרש בלשון העברי בין ספורם על הנקבה האחת והרבים הזכרים, ולא בלשון הרבים בין נקבות לזכרים, ועוד שמלות רבות הם בלשון העברי עם קשר אחד ובלשון העברי עם קשר אחר, כמלת דמה שנתקשרה בעברי בבית"ו (ו) ובעברי בלמ"ד או באל"ף, וכן קבל נקשר בעברי בלמ"ד כלומר אקבל לו ובעברי אקבל ממנו, וכן עשה שיקשר בעברי במקומות בלמ"ד עושה לדבר ובעברי עושה הדבר, וכן ושימשו בעברי בקצת ענינים במלות שלא ימצאו בעברי בענינים ההם, כמלת שם שבעברי כשיצאו החכמים לומר שיש בעולם או בנמצא דבר אחד יאמרו שיש שם דבר אחד, רומזים במלת שם אל המציאות, ואין זה נמצא בלשון עברי, וחולת זה ענינים ודברים רבים מאד שיש הברל בין שתי הלשונות, גם יש מלה שהיא בלשון העברי על הרוב ובעברי היא נהוגה מעט, הנה בעברי כשרוצים לומר לפי דעתי או לפי דעתנו או לפי הענין, ואזכירם על דעתי או על דעתנו, סוף דבר משימים מלת על במקום שמשימים בעברי מלה לפי או כפי על הרוב, והנה נמצא על דעתך כי לא ארשע רצה לפי דעתך זה בלבד אני זוכר בלשוננו בענין הזה, וכל זה יכשיל המעתיק כי ימשך אחר דרך הספר מפני מדרתו בהעתקתו וישעה בין הזכר והנקבה ודברים היחיד וחולתם מן הזכרים ואשר לא נזכרו, או יקל בקצתם אחר שימצא כיוצא בהן בלשוננו ואם לא ימצא כי אם במקומות מעטים. ואני ירא מהבשל בכל אלה הענינים או ברובם בעת ההעתקה ואע"פ שבלבבי לשוב ולחזק את ברכ ההעתקה אחר השלימי אותה אני ירא שישארו מהן שלא ארגיש בהן. ואיך לא אירא מהכשל בזה, והנה הרב הגדול מרנא ורבנא משה עבר האלחים כשרוצה לדבר מעט בדברי חכמה בספר המדע ובמקומות אחרים מן החבור שהוא נמשך אחר לשון העברי בענינים ההם, הנה שמש במלת שם הנזכרת במקומות רבים כהב בראש פרק ראשון מספר המדע יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון, ובסוף הלכה שנית כלומר אין שם מצוי אמת מלבדו, ובכל זה נמשך אחר דברי החכמים בלשון העברי, כי בעברי לא נמצא זה הענין עד שמעט מאנשי הארץ הזאת ידעו לקרות אותו אך קראו אותו בצירוף תחת הש"י והבינוהו כינוי לבוהר יתב', וכן נמצא לו בלשונות אחרות במלות אחרות, ואם המתבר בלשון עברי לא נמלט מהמשך אחר לשון אחד שגור בפיו בענינים ההם ואע"פ שאנינו בין עיניו ולא מעתיק אותו, איך ימלט מעתיק המלה הזאת שהוא בין עיניו ובפיו והוא מרוד המחשבה בהעתקתו מהמשך אחר ענין הלשון שהוא מעתיק ממנו ואחר מלותיו, והמתקן אחרי יקבל שכרו מאלוהו בתקנו את מעוותיו ובהסירו מכשול מספר שחובר להסיר המכשולים מדרך עמנו ולסקל מסילות לבבם. ועוד אני מודיע כי במלות רבות שלא התבאר בלשוננו אם הוראתם הוראת זכר או נקבה אשמש בקצתם על לשון זכר ובקצתם על לשון נקבה כאשר ידענו לו לא אירקד בהם, כמלות איכות וכמות ומדות והפעולות והשכלות ושכלות ותכלית ודעת והדומים להם, כי מפני שסופם אות תי"ו נוספת יסבול להשתמש בהם בהוראת הנקבה, ומפני שנמצא בספרינו מלות במשקלם בהוראת הזכר כמו ואהו בשרי פלצות וכמו והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישנא מאד אשמש בהם ג"כ על לשון זכר, גם המלות שימצאו בספרינו בהוראת הזכר והנקבה יחד כדרך דוח וכוונתא בהן אמשך בהם אחר דרך הספרים ואשמש בהם על שתי הלשונות כאשר יקרה רעיוני לפני, וגם במקומות אעתיק מלה אחת במקום אחד בלשון אחד ובמקום אחר אעתיקה על לשון אחר כשהסבול המלה שתי הלשונות, גם במקומות אכתוב על מלה אחת לשון אחר מתוך ולא אכתבנו עליה במקום אחר, בכל זה אמשך אחר אבא מורי ו'ל כאשר אמשך אחריו בבנות בנינים שלא ימצאו בספרינו, כמו נתפלסף שאבננו מפלסוף אחר המשך בו אחר לשון העברי שבנה אותו ג"כ ממנו, וכן דרך מחברי ספרי החכמות לבנות בנינים לא נגבו לפניהם מלות לא שערם ראשונים ולשאלו מלות מלשון ההבון והדעם ויפילום על ענין בלתי הענין אשר יפילום הם עליו, ובלבד שדויה בין שני הענינים ההם ספוק דמיון ואם אין דמיון על האמת, ולכל זה יביא קצור כל לשון בדבר בעניני חכמות עמוקות, הלא גם נביאינו ע"ה הוצרכו לשאל השמות בדברים בשם ומלאכי או בשאר הדברים המתומים, כאשר הורנו הרב הגדול בספרו זה, וגם במקומות רבים אירקד במליצה שדדתי יכול להדריב בה ולנאותה מודאתי שלא אשנה הענין אשר רצוהו המתבר, ואולי לא אוכור הלשון

הנאות

קרקשקש

בלשוננו לשון יחיד: (ד) ובעברי בלמ"ד או באל"ף, כאלו תאמר דמה לזה או דמה אליו:

כתב

באותה ולא יחדש להעתיק מלה במלה: (ג) ושימו הפעולה על לשון יחיד ברוב המקומות, כאלו תאמר עשו ראובן ושמעון המעשה הזה אע"פ שהם שמות רבים הם ושימו מלה עשו

פתיחת אבן תבון

הטאת והערב בעת ההעתקה או לא ארענו כאשר התדיתי מקצורי כלשון, ואף לבקאים ולירדעים יקרה זה, ומעט חדשתי אני בספר הזה מפני שנדאתה לי תועלת בתדשו והוא למנות הפרקים אשר בכל אחד מן החלקים ולכתוב בראש כל פרק מנינו, וכבר הודעתי זה אל הרב הגדול בעל הספר, ועל פי מנחם הפרקים כתבתי לו שאלותי להוריעו הפרק אשר בו שאלתי להקל מעלי מורה חפוש הכסוק, ולהקל מעלי מהאריך לכתוב בשאלה, וכן יקל למעינים בספר הזה וללומדים אותו בכל מקום אשר גיע לשאל האחד מתחבי מרחוק ומקרב ברחבי הפרק אשר בו ישאל, וזאת היתה סבה הגדולה אשר הביאתני אל זה:

ואחרי הציעי דברי התנצלותי אלה למעינים בספר הזה אשר בגללם כתבתי הפתיחה הזאת בראשו, כי לא להתגדל באתי ולזה לא חברתי בה מליצות ומשקלים, ואחרי הודיעי אותם את אשר היה לי להדיעם אהל בהעתקת הספר והכתב אשר לפני פתיחתו אשר כתב מתחבו לתלמידיו ההכנס אשר העירו לחבר הספר הוזה כאשר תראו בו, וזה אודי שאלי מאלו להיות עם פי ולזהות אותי את אשר אעשה:

נשלמה פתיחת רבי שמואל י' תבון המעתיק י"ל

פתיחת החכם הכולל רבינו שם טוב

אמר שם טוב בן לאדוני החכם הרב רבי יוסף בן כבוד
החכם השלם החסיד רבי שם טוב י' שם טוב תנצב"ה:

למה שראיתי ספר מורה הנבוכים גדול המעלה והתועלת, והוא ספר כולל ביאור כל התורה כלה על דרך האמת, והודיע זה הספר ומשכרו במורה הוא אהוב למעלה ונחמד לכמה ורוא מוכבש שרוא בן העולם הבא, וכוונת זה הספר הוא נעלם מאר למעינים אשר בומונו זה, אמרתי לבאר זה הספר ביאור שיהיה גלוי מבלתי עובר על מאמר הרב, וגם כי אין ראוי לחלוק על הכונה האלהית אשר שמה האמתיות ובפרט המיוחדת בהשגתו נעלמה מהמן העם כמו שאמר סוד ה' ליראיו, ואם ההכרח יכריחני לדבר קצת מהלשונות העמוקות הבלתי מובנות הנמצאות בו ולבאר ג"כ בארוכה רבים מדברים אשר באו מדברי הפילוסופים כדי שיוכן סתרי התורה, ונעזר מהמפרשים במה שאמרו מהם נכון, ומראל אשאל העזר כמו שאמר דוד הורני ה' דרכך ונתני באורח מישור למען שורירי:

אמר שם טוב למה שהיתה הנפש אמנם הוא בשלמות מעלות המדות ומעלות שכליות, כי התבאר בספר המדות כי תכלית האדם ואשרו הוא בפעולתו המיוחדת, והוא פעל הנפש המדברת כפי המעלה, והיו הפעולות המיוחדות לאדם שתיים אשר יש להם שכל, האחת כפי עצמה והאחרת למה שהיא נשמעת לשכל, והנשמעת לשכל נקראת מעלה מדותית ואשר יש לה שכל כפי עצמה נקראת מעלה שכלית, ולמה שרוב האנשים אין להם שכל לחקור ולדרוש הדברים, אם מפני כי בני העליה הם מעטים ואם מפני מדרת הונו ובקשת צרכי וצוץ אשר רוב העולם נמשכן אחריו, יתייב להשיג שתי שלמות, שלמות המדות ושלמות הנפש שיקובל בקבלה כדי שלא ימצאו בעת שימותו נעדרים מכל שלמות, ולמה שהלמרים דעת וחכמה ומוסר את העם יש חלק גדול כי זה אמר בכה זה אומר בכה, רצה הקב"ה לזכות את ישראל ונתן להם תורה ומצוות חקים ומשפטים ישרים להשיג חיי העוה"ז וחיי העוה"ב, ובעבור שימצא מחלוקת בין החכמה והתורה ברבים מהמושכלות הנתלים באלהים, וגם בחקים ומשפטים אשר יראה בתחלת הדעת שהם משפטים בלתי צדיקים, והיו קצת מהאנשים חושבים כי התורה והחכמה נעשו כצורת זו לזו, וחשבו רבים כי התורה היא אמת כי היא מאת השם מן השמים וכל אמרת אלוה צרופה וכי החקירה העיונית והחכמה אין לה מציאות ובפרט מהדברים אשר באו בתורה מהסתירה להם, וההולך בחקירה העיונית הולך בלי משען ומשענה וכי הוא כהולך בחצי הלילה במדבר יחיד במקום חשך ענן וערפל כי זה האיש ילך לאברון ויפול במהמורות כל יקום, ואנשים חשבו הפך אלו כי החקירה העיונית היא אמת, ואמרו כי השכל והדת שני מאורות המאור הגדול הוא השכל וכי הדת יקבל אורה מהשכל כמו שהלכנה הקבל האור מהשמש, ואם השכל יאמת מה שבא בתורה הוא אמת ואמונה. ואם לא צריך לפיכך, וקצת החכמים חשבו כי כל מה שבא בתורה היא אמת ומה שבא בחכמה הוא ג"כ אמת כפי החקירה האנושית, אבל הגבואה היא למעלה מן השכל. לכן קמו שלשה מיני אנשים. יש אנשים שחשבו להפיל כל מה שאמרו הפילוסופים כנגד הדת, וגם בדברים רבים במושכלות הנתלים באלהים כמו שעשה החכם אבוכמ"ד אלג'י בעשותו ספר ההפלה להפיל הפילוסופים. יש אנשים חשבו שהחכמה היא אמתית והתורה התייחסה להמן העם כדי שיוכן ויהיו אלו עם אלו בזה העולם, והנתינו להם דמונים כדי שיעשו המעלות ויתרחקו מדברים המגנים וקצתם חשבו כי התורות כלם הנמצאות עד היום בשלמות וזאת תורת משה רבינו ע"ה כי היא לברה אלהית וכל אמרת אלוה צרופה, וכי החקירה העיונית היא אמת ובפרט כל מה שבא עליו מופת, ולפי שהתורה האמתית וגם החכמה היו בתחלת המחשבה כסותרים זה לזה, בא הרב המורה וחבר הספר הנקרא המורה נבוכים והשיל שלום ביניהם, מלבד בשני דברים בחודש העולם והשגת השם וידעתו בעבור שני אלו הדברים לא בא מופת לפילוסופים עליהם: ומפני שכל מתנועע יצטרך אל מניע והיה המניע לאדם הנמצא בעת חייתו יותר נכבד מהניע לאדם לעתיד לבא, אמר הרב שאף שזה הספר הנכבד יכלול לכל הדורות הבאים אחריו אמר שחיברו לתלמיד חשוב שהיה לו, והורה בו כי זה הספר הנכבד לא יוכל להשתמש כל אדם בו אלא אחד מעיר ושנים ממשפחתו והוא מבין העליה כמו שאמר בסוף הפתיחה: סוף דבר אני ואיש וכו':

נשלמה פתיחת רבינו שם טוב

לרבינו שם טוב ברהלת הספר

למדה כמורה	עלי עין דשא	וממי כרי מש	מתי שוא ותשי :
הוא ראש וכן ראש	עדי ראש ואחי	והוא רב וכן רב	עדי רב ואשי :
הגביר בריתו	וכפר ברתו	עונות ערתו	כקרבן ואשה :
למענו חרונו	אלהי מעונו	יעורר חינו	יהי עז וקשה :
יאמר לציו	ושורפי ספרי	אני קם ולא א	חריש עוד ואחשה :
בשוםכם לשונכם	בנביא וכי לא	יראתם לדבר	בעבדי במורה :
אמת מורה	נתיב ישר	לכל משכיל	אמת מורה :
מרוח צ	מאון נפשו	כמו ארץ	במי מורה :
שורש ל	ענה מורה	בלב סוד	וגם מורה :
והוא נצב	למסרה	לכל סכל	בחץ מורה :
ומורה ה	אמת יאמר	ברכות י	עמה מורה :

שירים בשבח הספר להר"ר אשר קרשקש במשקל יתד וארבע תנועות

ידידי אל תזכירם	ביתך נעמדים	כיום דעת עומדים	ובמשכנו חונים
ונפשו נכנסת	ביום סופפת	בתוך בין רופפת	ורועים בגנים
בגנות ההכמה	ידיעה הרמה	מאירה כחמה	ובה תמיר פונים
ומאמר המורה	אשר הוא כמורה	וכמלקוש מורה	להרים גבונים
ועין הלב יאיר	והשכל יאמר	והנפש ישאיר	ותדור במעונים
כדעת סעולותיו	והשיג חכמותיו	והבין סודותיו	יקרים מפנינים
וכל חפצם בו	ולעמוד בססבו	להבין סוד חבו	נערים וחקנים
והספר נקדש	ודובר סרה דש	וגכבד כמקדש	לארון האדונים
והוא ספיר מסוה	וכל רזון ירוה	בסדור השוה	ולו הכל פונים
והוא נופת עם צוף	ותוכו סוד רצוף	ומכריש האספוף	בקדמות מאמינים
והוא הפליג הורות	בהכמות ובחורות	ואמרותיו ברות	אמרים נכונים
ומראות הצובאות	בלבו קובאות	ודבר בגבאות	דברים נאמנים
והוא אדיר נאור	ונונה לו כאור	מחפש במאור	סתרים וצמונים
וכל רז לו נגלה	ולמרום עלה	בסולם המעלה	ויכב עננים
ונפחת שמים	וראה מחנים	וכל רבותים	כרובים שנאנים
וירע כל נגלם	בשכלו השלם	והשיג את כלם	ועלין עלינים
אשר הכל יצר	וידו לא תקצר	וכרא כל נוצר	חדשים וישנים
בחרו הכינו	ושכל רב הקנו	לחכיך את קונו	קעפי מוכנים
בכל ביתו נאמן	בציורו נסמן	בשכלו המזמן	לדנים השמונים
ולא נמצא מזה	כמשה החזה	ומזה בן מזה	ורבן רבנים
והאל יתברך	לערכו גר ערך	להאיר עס דרך	דרכיו הנכונים
ונפש ברו	הביאה מול פניו	ודרה במעונו	והוא לפני לפנים
אשר עברו צבאות	המון הנמצאות	והם מופת ואות	מציאותו מורים
איון הכל המציא	ומאין הוציא	ובו ארים נסי	וקויו נשמרים
ישובת בברכות	גדולות נערבות	בלולות וכרובות	בשבח מאמרים
וארבה בתהלה	ואגדיל בתהלה	ורוממות וגדולה	לבורא המאורים
תהלות אביע	לבורא רקיע	ושוכו משפיע	עלי כל נוצרים
תהלת כל תכלות	ועלת העלות	וגורא בתהלות	ואדיר אדירים
נשואות ענעפי	למכין סרעפי	סרושות לו כפי	להלל בומדים
ולו אשר רנה	אחנן בתחנה	לשוכן במעונה	ושוקח עורים
והוא ימשיך חסרו	לרוב גודל הורו	ויפקח עין עברו	במורה המורים
אשר עב את אשעה	ועין שכלי ארעה	לכל אחשא אתעה	במלין השתוים

זה הספר מורה נבוכים השם למיטור מעקשים ולחור מחשכים, הסיי מחשך הלצבות, ואם חשכו הרואות בלריות, הוא נח אלהים חושב חריי בטיי החכמות הנשאות והרמות, ואיר נתיב המעשים המושקים לחיות בנשים ה' ולבקר בניהל האורות הקדושות, הוא נותן נפשו ולחמו לחמה של תורה ומימנו מעניי הישועה נושעים בה' המעשים אליו במחלת ה' עליו. ומאשר רחיתי נרים רלים לבית הנרעת גורן כבודו בו נח ולחם זמון, והם ההשגות השכליות אשר יתמיד בהם השאלה האורה האנושית ובה החפץ, והכל חפצים בו גדולים וקענים כפי השנים חשקה נפשו בזה הספר הנכבד וגדלה חשוקתם אליו, ואם לא החשקו בהשגות הקדומות והרבות למי שירצה להבין מעט בזה המאמר גדול הספר נחם בזה הענין כמו שזיון הנער היונן בלחם החמה והנכד ושתיהם היין ואם הם מזונות טובים וימיתוהו, כן מי שהחיל בזה החכמה בלי הצעה יספד דעמו ותחלללל מחשבתו, ואם הם נכד נופת ופנים הם להם מרים וקשים כגידים, ואם יש להם ביאורים בהם נעזרים והם דברים אמתיים הם להם לאבן נגף ולתשלושים, וחולשת דעתם לקבל אחס המאמרים אשר לא הורגלו בהם, ובקשתם דברים אינו מאמין בהם כלל אולי יסוהה לבבם לנפות לחמרים ולהמשך חמך דברים, ולא רחיתי לנח קלת דברים בזה הספר הישך בציור מועיל לנחמרים רכי השנים הלומדים, ואפשר שיהיה הכונה מה שאלכרו או לא תהיה זאת הכונה ואם לא יועיל לכוונת הענין לא יזיק, ואין שיהיה יהיה בזה הביאור מועיל, ואין ספק כי לא נוכל להגיע לתכלית חכמה דעה דרים במל', לא נוכל לנח עד חכונתו כי אין חקר לתבונה: **ומהנה** אחמיל אני אשר בר רבי אברהם מבונה בונאן קרשקש בציאורי כפי אשר חשיג ידי ולפי קולר שלי, ומסמתי בוס במה שאמר הכותב עת לעשות לה' הספר תורק, ומה שאמר ז"ל וכל מעשך יהיו לשם שמים:

פתיחה

אמר שמואל בן ר' יהודה י' תבון ו'ל, כתב הרב המחבר לתלמידו התלמיד החשוב ר' יוסף ש"ץ ב"ר יהודה נ"ע. ^א הנה מאז באת אלי, ^ב וכוונת מקצות הארץ לקרות לפני, גדולה מעלתך בעיני לרוב זריזותך על הירישה, ולמה שראיתי כשירך מחוץ התשוקה לדברים העיוניים. והיה זה אחר הגיע אלי כתבך וחרוץ מן האסכנדריא ^ג קודם שאבתך ציורך. והייתי אומר אולי תשקתו גדולה מהשגתו, ובאשר קראת עמי מה שקראת מחכמת התבונה ומה שקדם לך ממה שא"א מבלעדי הצעה להם מן (ה) החכמות הלמדיות, הוספתי כך שמחה לטוב שכלך ומהירות ציורך, וראיתי תשוקתך לחכמות הלמדיות עצומה והנחתך להתלמד בהם ^ד לדעת מה אחריתך. ובאשר קראת עמי מה שקראת מטלאת ההניין, נקשרה תוחלתי כך וראיתך ראוי לגלות לך סודות ספרי הנבואה, עד שתשקף מהם על מה שצריך שישקפו עליו השלמים, והחליתי לרמוז לך ברמזות, וראיתך מבקש ממני תוספת ביאור ופוצר בי לבאר לך דברים מן הענינים האלהיים, ^ה ושאיני לך אלו הכוונות אשר בהם כוונת המדברים, ואם הדברים ההם מפורשים, ואם לא מאי ז' מלאכה הם, וראיתך יודע עמי ממנו מאשר למדת מולתי, ואתה נבחר, כבוד דעתך הבהלה, ונפשך החשובה בתקש ממך למצוא דברי חפץ, (ב) ^ו ולא סרתי לדחותך מזה ולצוותך לקחת הדברים על הסדר, כוונה ממני שיתאמת לך האמת בדרכי, לא שיפול האמת במקרה, ולא נמנעתי כל ימי התחברך עמי כשהוזכר פסוק או דבר מדברי רבותינו שיש בו הערה על ענין ור

אפודי

שם טוב

הכתב שכתב הרב לתלמידו: **הנה** מאז באת אלי וכוונת מקצות הארץ. הנה בזה הכתב הניח הרב מי שהגיעו לעשות הספר ומי הראוי לעיין בו כי צריך אל ג' תנאים. הראשון שיהיה לו כוסף נמרץ לתכמות. שנית שכבר קדם לקרות מהחכמות הלמדיות והחכמת הגנין וכפרט מלאכת המופת. שלישית שיהיה לאדם שכל טוב ומחיר לבין הדברים תבחרה מעלי שיערך לגדל לו הדברים כדרכו כמו שאמרתי מן מלמדיו סתרי תורה אלל לנגן לשם ומלמדיו אחרים ראשי פרקים: והנה כנגד הטעם אמר הנה מאז באת אלי וכוונת מקצות הארץ. ומ"ש מאז יראה מוזן קדוש גדול מעלתך בעיני מרוב זריזותך על הירשה ולמה שראיתי כשירך לחוץ התשוקה לדברים העיוניים. וכנגד השני אמר ובאשר קראת עמי מה שקראת מחכמת התבונה ומה שקדם לך ממה שא"א מבלעדי היינו נעשה להם מן החכמות והוא חכמת התשבורת. וכנגד השלישי אמר הוספתי שמחה לרוב שכלך ומהירות ההניין נקשרה תוחלתי כך וראיתך ראוי לגלות לך סודות סתרי הנבואה. כי מי שידע דרכי המופת והשמירה מהטעות וידע ההקדמות האזקות מהכוונות או מהמדות, וידע כי הידיעה המופתית א"א שתהיה כוונת ראויה לזה האיש לבאר לו סתרי הנבואה כי אז יקבל גשם מה שיעלה לו והחסם מהסתרים הכס ואלל מה שיחבר החכם אל יקבלהו כח"ש באוזני כסיל אל עתיד כי יבין לשכל מליך, ואמרתי אנני לך אלו הכוונות אשר למדברים על מציאות האל ועל שאינו גשם והיותו אחד. ומה שאמרתי ג"כ בראיותיהם על מדוע העולם כי אלו ההקדמות אינם אדוקות כ"ש שהיו ראשונות ושהם ממלאכת ההטעמה לא ממלאכת המופת כלל, ולמה שספתי הנבואה כפי דעת הרב אינם אלא סתרי החכמה לא רצה לגלות לתלמידו סתרי הנבואה עד שידע חכמות וחס חכמת העצב וחכמת האלוהות, וזה אומרתי ולא סרתי לדחותך מזה ולצוותך לדעת הדברים על הסדר. ואחר כך אמר שגור

קישקש

אברבנאל

רבי יוסף. התלמיד סוף הוא רבי יוסף בן יהודה ו'ל עשה פי' שר פסיוס על דרך הפסוק וסודות ומתכונות: הנה מאז באת אלי וכו'. קשה למה זה וזה כרז ביות הפתח אלל ואלל' כי יבין הפסוק ששאל ליון בואו וזהו ראוי שיוכר בדברים כפי זמנם. ומשני זה כתב האפודי. מוזן קדוש סוד דעתך ללא אלי. ואין צורך כי הכי וכר הדברים כפי זמנם ר"ל נסיעתו מלמדו ללא ללמוד ממנו, וזה הוא מאז באת אלי וכו'. וזהו הפסוק ששאל: בכתבך וכו'. ויראה שהתלמיד בזה הלשון בלל יס הגיע לאסכנדריה שאל על חזק סוד קדוש שגינו למאריזי אבר הוא יוכי על ששם סתרי, ומשם שאל לרב הדברים: ומה שקדם לך וכו'. וזהו לומר הדברים שיוצאם בכתב נגמור להכמת ההכונות וההנדסה, וזה שאמר ממה שא"א מבלעדי הצעה: לשם שכלך וכו'. אמר טוב שכתב בכתב, ומסירות סודו ללמדיות, שגינו ונשקף גענוי ההכונות וההנדסה: לדעתה וכו'. ר"ל לדעתה שהתלמיד יבין הכמת החלשית. וזה היינו לתלמד בלמדיות כי ידע שלא יפאר בלמדיות ויך עד האלויות: כבשרה וכו'. ר"ל שהתלמיד יבין וזה יורה גדול באלויות מהלמדיות: היריעה אשר למדברים. לא אמר זה לגד על מדוע שטובם דברים הנבונים כי אם על מציאות האל ואחדותו והקדמות הגשמות כנגדם דברי המדברים: הערה על ענין ז' ב'. אין כוונה בזה שיהיה מלאך לו בענין האל. כי יבין זה סודו למה שאמר ש"ס דומה אותו מזה, אלל אמר ששם היות שאל יבאר לו סודות סתרים, כי אמרתי אלו כוונות פסוק או מאמר סתם סתרי, אפי"ן שאל

א **הנה** מאז באת אלי. רוצה לומר מוזן קדוש שהיה דעתך ללא לפני: ב וכוונת וכו'. פי' קודם שבאת אללי אך כוונת ללא מלך הכונה בלבד גדלה מעלתך בעיני וכו', ויורה אמימות זה הביאור אומרו אחריו והיה זה אחר הגיע אלי כתבך וחרוץ וכו'. ג קודם שאבתך ציורך וכו' ומה שקדם לך ממה שא"א מבלעדי. ר"ל כאשר קראת עמי חכמת התבונה וקראת עמי ג"כ מה שהוא הקדמה לחכמת התבונה והוא חכמת המספר והתשבורת שם קדמות בלמוד אל חכמת התבונה או הוספתי כך שמחה וכו'. פ"א וכאשר ציורך וכו' ומה שקדם לך ממה שהקדמה וקראת ג"כ קודם שבאת לפני מה שהוא הקדמה לחכמת התבונה כחכמת המספר והתשבורת וכו': ד לדעתה מה אחריתך. ר"ל כדי שדעת חכמת האלוהות שהוא תכלית הלימוד: ה ושאיני לך אלו הכוונות. ר"ל שאני לך כוונות המדברים מן הענינים האלהיים אם הם דרכים מופתים אם לאו: ו ולא סרתי לדחותך מזה. לא נמנעתי מלדחותך רוצה לומר

ציורך: ואתרו ובאשר קראת עמי מה שקראת ממלאכת סתרי הנבואה. כי מי שידע דרכי המופת והשמירה מהטעות וידע ההקדמות האזקות מהכוונות או מהמדות, וידע כי הידיעה המופתית א"א שתהיה כוונת ראויה לזה האיש לבאר לו סתרי הנבואה כי אז יקבל גשם מה שיעלה לו והחסם מהסתרים הכס ואלל מה שיחבר החכם אל יקבלהו כח"ש באוזני כסיל אל עתיד כי יבין לשכל מליך, ואמרתי אנני לך אלו הכוונות אשר למדברים על מציאות האל ועל שאינו גשם והיותו אחד. ומה שאמרתי ג"כ בראיותיהם על מדוע העולם כי אלו ההקדמות אינם אדוקות כ"ש שהיו ראשונות ושהם ממלאכת ההטעמה לא ממלאכת המופת כלל, ולמה שספתי הנבואה כפי דעת הרב אינם אלא סתרי החכמה לא רצה לגלות לתלמידו סתרי הנבואה עד שידע חכמות וחס חכמת העצב וחכמת האלוהות, וזה אומרתי ולא סרתי לדחותך מזה ולצוותך לדעת הדברים על הסדר. ואחר כך אמר שגור

(ה) כתב הרב המחבר חכמות הלמדיות רוצה בו חכמת התשבורת: (ג) ולא סרתי לדחותך מזה. הרצון בזה ממה שתבקש נפשך החשובה שאריות ואבאר לך ענינים בדברים אלהיים הייתי מונע אותך מזה בעבור שתקף הענינים על הסדר ותשיג

[illegible]

פתיחה

בהם ישארו יאמרו בהתמכמה, ופעם יחשב בהם שהם משתתפים. ^א ואין הכונה במאמר הזה להבינם כולם להמון, ולא להתחילים בעיין ולא ללמד מי שלא יעין רק בחכמת התורה ר"ל (ב) תלמודה. ^ב כי ענין המאמר הזה כלו וכל מה שהוא סמנו הוא חכמת התורה על האמת. ^ג אבל כוונת המאמר הזה להעיר איש בעל דת שהורגלה בנפשו ועלתה בהאמנתו אמתת תורתנו והוא שלם בדתו ובמדותיו ועיין בחכמת הפילוסופים וידע עניניהם (ד) ומשבו השכל האנושי להשיבו במשכנו (ד) והציקורו פשמי התורה (ה) ומה שלא סר היותו מבין מדעתו או הבינהו זולתו מעניני השמות ההם המשתתפים או המושאלים או המסופקים, ונשאר במבוכה ובהלה. (ו) אם שימשך אחרי שכלו וישליך מה שידעו מהשמות ההם (ז) ויחשוב שהוא השליך פינות התורה, (ח) או שישאר עם מה שהבינו מהם (ט) ולא ימשך אחר

שם מוב

שהם משותפים: ואמר ואין הכונה במאמר הזה להבינם כולם להמון כי ולא ללמד למי שלא עיין רק בחכמת התורה, יראה לפי שחכמת התורה כוללת כל חכמה שתאמר מזיונות האל וחזקתו ודרכתה הנשמות וסודות הטבע והאלוהות ובכלל מעשה נראשית ומעשה מרכזת, הנק' מי שעיין בחכמת התורה כבר יוכל במאמר הזה להבינו כלל, בשכל זה פירש מה נראה אללו הנק' בחכמת התורה וזה לומר תלמודה. והוא ביאור המצוי ודרך ארץ והוויית אכיל ודבא: אבל כוונת המאמר הזה להעיר האיש שיש לו שגגה תנאים. הא' שיהיה בעל דת. הב' שיהיה חכם מתורגמן הקדושה. הג' שיהיה שלם בלמודו ושיעשה הפעולות הטובות המכוונות במדות. הד' שיעיין בחכמת הפילוסופיה וידע מה שעיין. הה' ששכלו משבו להשיבו במשכנו וזהו שידע מה שעיין. וזהו ששכלו משבו להשיבו במשכנו וזהו שידע מה שעיין.

ואמר ואין הכונה במאמר הזה להבינם כולם להמון כי ולא ללמד למי שלא עיין רק בחכמת התורה, יראה לפי שחכמת התורה כוללת כל חכמה שתאמר מזיונות האל וחזקתו ודרכתה הנשמות וסודות הטבע והאלוהות ובכלל מעשה נראשית ומעשה מרכזת, הנק' מי שעיין בחכמת התורה כבר יוכל במאמר הזה להבינו כלל, בשכל זה פירש מה נראה אללו הנק' בחכמת התורה וזה לומר תלמודה. והוא ביאור המצוי ודרך ארץ והוויית אכיל ודבא: אבל כוונת המאמר הזה להעיר האיש שיש לו שגגה תנאים. הא' שיהיה בעל דת. הב' שיהיה חכם מתורגמן הקדושה. הג' שיהיה שלם בלמודו ושיעשה הפעולות הטובות המכוונות במדות. הד' שיעיין בחכמת הפילוסופיה וידע מה שעיין. הה' ששכלו משבו להשיבו במשכנו וזהו שידע מה שעיין.

ואמר ואין הכונה במאמר הזה להבינם כולם להמון כי ולא ללמד למי שלא עיין רק בחכמת התורה, יראה לפי שחכמת התורה כוללת כל חכמה שתאמר מזיונות האל וחזקתו ודרכתה הנשמות וסודות הטבע והאלוהות ובכלל מעשה נראשית ומעשה מרכזת, הנק' מי שעיין בחכמת התורה כבר יוכל במאמר הזה להבינו כלל, בשכל זה פירש מה נראה אללו הנק' בחכמת התורה וזה לומר תלמודה. והוא ביאור המצוי ודרך ארץ והוויית אכיל ודבא: אבל כוונת המאמר הזה להעיר האיש שיש לו שגגה תנאים. הא' שיהיה בעל דת. הב' שיהיה חכם מתורגמן הקדושה. הג' שיהיה שלם בלמודו ושיעשה הפעולות הטובות המכוונות במדות. הד' שיעיין בחכמת הפילוסופיה וידע מה שעיין. הה' ששכלו משבו להשיבו במשכנו וזהו שידע מה שעיין.

אברבנאל

ר"ל תלמודה בו. אמרו כי עיין במאמר הזה הוא התלמוד להם ואמר לומר ר"ל תלמוד. ואמר שראוי היה להבינו זה כיוון שחכמת התורה לא נאמר לכל מה תלמוד, כי גם יקרא האלוקים כן: להעיר איש בו. ר"ל כי ספק השמות אינו יסודותם במחלת, כי אין להם תורה ולא ירגישו כמסופקים, אלא הוא בעל דת, וגם אינו נכלל לתלמוד הדת כגדו ספקו עליו כגדו, כי זה לא ירגיש כספק ויקחם התורה אלא הוא להשר

אמר

דעתי וכוונתי: ואין הכונה במאמר הזה להבינם כולם להמון כי ולא ללמד למי שלא עיין רק בחכמת התורה, יראה לפי שחכמת התורה כוללת כל חכמה שתאמר מזיונות האל וחזקתו ודרכתה הנשמות וסודות הטבע והאלוהות ובכלל מעשה נראשית ומעשה מרכזת, הנק' מי שעיין בחכמת התורה כבר יוכל במאמר הזה להבינו כלל, בשכל זה פירש מה נראה אללו הנק' בחכמת התורה וזה לומר תלמודה. והוא ביאור המצוי ודרך ארץ והוויית אכיל ודבא: אבל כוונת המאמר הזה להעיר האיש שיש לו שגגה תנאים. הא' שיהיה בעל דת. הב' שיהיה חכם מתורגמן הקדושה. הג' שיהיה שלם בלמודו ושיעשה הפעולות הטובות המכוונות במדות. הד' שיעיין בחכמת הפילוסופיה וידע מה שעיין. הה' ששכלו משבו להשיבו במשכנו וזהו שידע מה שעיין.

לומר שידע לידע הענינים ושידע מדרגת הדברים העיוניים פשוטי התורה כי פשוטי התורה הם הסך מה שהתבאר בחכמה. הנשפית מה שלא סר היותו מבין מדעתו או הבינהו וזולתו וזהו שידע פשמי השמות ו"י יד ההם וזה עיין ו"י בו. שהם כפשוטו שהוא עיין מתש ויד מתש ולכן התחדש לו מבוכה: או הבינהו וזולתו מהתחבטים אשר אין להם שם על פני חוץ כידועת האמתיות אבל סודם לו כי עיין ויד ורגל לא כפשוטו ואין להם חוץ ולכן התחדש לו המבוכה מזה ומזה רבו. ואחרים פירשו שיעיין מבין מדעתו או מולתו קצת ענייני השמות המושאלים כדי שיהיה לו הערה ואז יהיה לו מבוכה גדולה שאינו יכול לעשות הביאור בשלמות על עניני השמות ההם ומפני זה ויעיילו זה המאמר, והפירוש הראשון נראה לי יותר. ואמנם תנאי הראשון שיהיה בעל דת הוא מבואר ששם אינו בעל דת לא יספק, וגם התנאי השני שיהיה מתורגמן הקדושה ששם לא יהיה מתורגמן זה הספק לא ויעיל כלם אבל הוא סותר שאר הדעות הנמצאות. והשלישי שיהיה שלם בלמודו ששם לא יאמין בתורה אינו צריך מורה הכנוכים כי אינו נכון. והרביעי שיעיין ג"כ הוא מבואר ששם לא יעין בחכמת הפילוסופיה לא יהיה מספק כי לא ירחיק הספק הנמחר העיון מידועת טבעי הנמצאות, הנמצאות. והחמישי הוא מבואר ג"כ שששבו השכל האנושי להשיבו במשכנו כי לא יחשוב מה ששבו בחכמות הוא מעשה תענוגות כמו שחשבו הגוים שחשבו להחיות ערומותיות לכן אחר שששבו השכל האנושי להשיבו בחכמות כי אז יוכל לדעת מעלת השכל מה הוא כי יאמין שאין ויכולת לספור המושכלות הראשונות ולא התולדות הנמשכות מהם וזה דבר ידוע לבעלי השכל. הששי שהציקורו פשמי התורה כי יחשוב כי וידבר ו"י אל משה לאמר ופה אל פה אדבר זו הוא כפשוטו ואז יתחדש לו המבוכה. ואולם התנאי ה' הוא תנאי ברור ג"כ כי אם יבין פשמי השמות כפי מה שראוי שיבנו לא יאמר לו מבוכה וספק: ואמר ונשאר במבוכה ובהלה אם ימשך אחר שכלו וישליך מה שידע המושמות ההם אשר אינו אלא ידועת קניניות ויחשוב שהוא השליך פינות התורה וכשיאמר עם מה שהבינו מהשמי התורה ולא ימשך אחר שכלו אך ישליכו אחרי נון ויטה מעליו כאלו בחירת השכל הוא

קרישקש

מהם מושאלים ומהם משותפים: (א) תלמודה. ר"ל לימוד התורה לא התחבטה האמתית המקובלת אשר היא מתבארת בחכמה האלהית כאלו האמור שהיה אינו גוף ולא ישיגהו העיני והפעולות ושינוי שכן התארים אשר יתוארו בהם בחזרה הם תארים פעולות או תארים שלמות אע"פ שאינם מבין שלימותו התורות שהוא שלם במיני השלימות כלם: (ב) ומשבו השכל האנושי להשיבו במשכנו. פירוש כי אחר שלמד ועיין בחכמת הפילוסופיה וראה דרכם ומפותיהם על מציאותם ואחרות היותו בלתי גשם ולא ישיגהו (ד) והציקורו פשמי התורה. פירוש כי בשראה בתורה שיתואר השם בתארים מורים על התגשמות והפעולות ועודם נבדק והוא מזה בן שתי הסעיפים אם ימשך אחר שכלו וירחיק אותם התארים מה"ש וזאת הכוונה תורה דעת התורה או הוא ימשך אחר פשוטי התורה וישליך אחר גוף מה שלמד מהתחבטה האמתית אשר תרדוק הרחקת גבורה משה"ש כל גשמותיו וכל שינוי: (ג) ומה שלא סר היותו מבין מדעתו או הבינהו וזולתו. רוצה בו שהיה מבין שהשמות ההם בפשוטם: (ד) אם שימשך אחרי שכלו. הרצון בו בזה שלמד מהענינים אלהים מהחכמת הפילוסופיה ולא יבין השמות ההם בפשוטיות: (ה) ויחשוב שהוא השליך פינות התורה. רוצה בו אם ימשך אחר דעת הפילוסופיה: (ו) או שישאר עם מה שהבינו מהם. ירצה בזה שהיה מבין אותם בפשוטיות: (ז) ולא ימשך אחר שכלו. ר"ל השכל האנושי שמשבו להשיבו במשכנו והיא האמונה האמתית בה"ש שאינו גשם ולא בעל תארים

פתיחה

אחר שכלו, אך ישליכנה אחרי גו וימה מעלי, ויראה עם זה שהוא ד' הביא עליו הפסד (י) ונוק בתורתו, וישאר עם המחשבות הרם הרמיניות, והוא מפניהם בפחד וכבוד ולא יסור מהיות בכאב לב ומבוכה גדולה. ^ה ובכלל המאמר הזה כוונה שניה, והוא ביאור משלים כתומים מאד שבאו בספרי הנביאים ולא פורש שהם משל, אבל יראה לסכל ולנבחה שהם כפשוטיהם ואין תוך בהם. וכשיתבונן בהם היודע בהם באמת ויחקם על פשוטיהם תתהדרש לו גם כן מבוכה גדולה. וכשנבאר לו המשל ההוא או נעזר על היותו משל, יפלט וינצל מן המבוכה ההיא, ולזה נקרא המאמר הזה מורה הנבוכים. ואינו אומר כי המאמר הזה דוחה לכל ספק למי שרבינו, אבל אומר שהוא דוחה לרוב הספקות הגדולות שבהם. ולא יבקש ממני המשכיל ולא ייחל שאני כשאזכור ענין מן הענינים שאשלימהו, או כשאתחיל לבאר ענין משל מן המשלים שאשלים כל מה שנאמר במשל ההוא. זה אי אפשר למשכיל לעשותו בלשונו למי שמדבר עמו פנים בפנים, כל שכן שיחברוהו בספר (כ) שלא ישוב מטרדה לכל סכל (יחשב שהוא חכם) ויורה חצי סכלותו נגדו. וכבר בארנו בחבורינו התלמודיים כללים מזה הענין והעירונו על ענינים רבים, וזכרנו בהם ^י שמעשה בראשית הוא חכמת הטבע, ומעשה מרכבה הוא חכמת האלהות. ובארנו אמרם ולא במרכבה ביחיד אלא אם כן היה חכם ומכין מדעתו מוסרים לו ראשי פרקים, אם כן לא תבקש ממני הנה זולת ראשי פרקים. ואפילו הראשים ההם ^י אינם במאמר הזה מסודרים ^ח ולא זה

אפודי

השביעי שיהיה מבין מדעתו או מזולתו פירוש שביאר מקלט עניני השמות המשפחיים או המשפחיים כדי שיהיה לו הערה מה ולא יס' לו מבוכה גדולה שאינו יכול לעשות השלום מאד על עניני השמות ההם לא יעיליהו זה המאמר הכבד הזה הנבוכים. י' מי שפי' מזה התנאי ה' הוא שיהיה מבין מדעתו או מזולתו פשטי השמות ההם שהוא יודע כמו עיני י"י ויד י"י שר"ל עין יד מתח' לכן יתחדש לו מבוכה גדולה אם ימשך אחר הפשטים ההם או אם ימשך אחר השכל ויניח הפשטים ההם: ד' הביא עליו הפסד ונוק בתורתו. ב'א לגלות לנו שאף בזה הכניסה השנית חס' ילמין פשטי התורה יבא חיוך בשכלו ואף בתורתו: ה' בכלל המאמר הזה. ד'נא לומר מזה הסדר ג"כ חובר לבונה אחרת והיא נבאר משלי הנבואה: ^ו שמעשה בראשית הוא וכו'. נקרא מעשה בראשית חכמה העצב כי היא ראשית כלומר ידיעת חכמת הפעב היא ראשית והתמלה לחכמת האלהות. פ' אחר מעשה בראשית ר"ל עשעה בראשית והתמלה היא עצם ההווה שפועל בעצם זה יקרא ענבין ויפתחה הפעב בכה המלייר אשר בו וכשהפועל מחוץ יקרא מעשה מרכבה במה שמקנה לו התנועה אשר בו מילוחו והוא נבדל ממנו במה שאינו כה מתפשט כן כשפועל הנפחד ודומה לפועל מלאכותי שהוא חוץ מן המפעל כגבר שהוא חוץ מהפעל אלא קבול לזכות האמן: ז' אינם במאמר הזה מסודרים. ר"ל שאין הסודות ההם המכוונים בראשי הפרקים אינם מסודרים שיהיה כללות הסוד ראשונה ואחר כך פרטי הסוד ההוא: ח ולא זה

שם טוב

לבעלה והיות האדם בדמות נמה הוא יותר נכבד כאלו הענינים לאחר נכדו ולא לפניו, ולא די זה שהוא נוק גדול אלא יבא נוק בתורתו, כי כבר ידענו שהאדם כי התורה אינה השכל אלא לגעלי ויחשוב פעמים שהתורה אינה אחת אחר שלל תסכים עם השכל, לכן אמר הפסד ונוק בתורתו. ו' היא הכונה הראשונה בזה הספר. והכוונה ה' ביאורו משלים סתומות שנלוו בספרי הנבואה ולא פ' שם משל אלא יראה לסכל ולנצל שהוא כפשוטו וכשיתבונן היודע בהם ויחקם כפשוטיהם תתחדש לו ג"כ מבוכה גדולה, וכשנבאר לו אחר משני הדברים והוא היותו משל ולמי הוא משל ומזה הנראה במשל או נבאר לו היותו משל לבד, ימלט וינצל מן המבוכה, ולזה נקרא זה המאמר מורה הנבוכים אשר הרצון בו כי זה הספר יסור המבוכה לחס' החכם המעיין בתורה כדי שלא יהיה נבון וכנבא אנוש, ואחר שהינה כוונת זה הספר אחר שאף זה הספר לא ידחה כל ספק אלא ידחה רוב הספקות הגדולות: ואמר ג"כ כי לא יבקש המשכיל ולא ייחל כשיזכור ענין מן הענינים מהשמות המשפחיים שישלימו ולא ג"כ כשיתחיל משל מן המשלים ששלים ענין כל המשל ההוא, ונתן בזה שתי סבות, ראשונה כי אי אפשר לעשותו לשום משכיל כשידבר עליו אחר פה אל פה אף אם לא יהיו הדברים נגלים לכליתו ראויים אלא כבדו בדברים אף שיהיו אמתיים והיה זה הספר מטרדה לכל סכל ויחשוב שהוא חכם ויורה חצי סכלותו נגדו, ולא די שיבין לשכל מליו אלא

ואמר שם כפירה וחזן מן הדת: והו' אומרו ויורה חצי סכלותו נגדו. והסבה השנית כי הוא דבר מנוע מזד התורה, כי מעשה בראשית הוא חכמת הטבע ומעשה מרכבה הוא חכמת האלהות וכבר אמרו ולא צמרקנה ביוזר אל"כ היה חכם ומוזין מדעתו: ואם נדבר כן אחר הרב לא תבקש ממני כי אם ראשי פרקים ואפילו הראשים ההם אינם מסודרים ולא זה אחר זה, ורצונו צאומרו מסודרים שיהיו כללים ראשונה ואחר כך פרטי הכוד: ולא זה אחר זה

ר"ל

קרקשקש

תארים: (י) וילך בחבורתו. הרצון בו מאשר לא ידע באיזו דרך משני דרכים יימשך. לשון הרצון בדרו ואמונתו. ואפשר לפרש הציקוהו כבוץ מה שלא סר היותו מבין מדעתו או מזולתו הרצון להשתעורר במקצת השבחות שאינם כהשטכס ורואו נבון אם ימשך אחר זה הדעת או אחר משלי השבחים. והראשון נבון לפי לשונו: (כ) שלא ישוב סברה. ר"ל הספר יורה חצי סכלותו נגדו

נאמר אל"כ לא תבקש ממני כזה זולת ראשי פרקים, וסיה ראו שואמר זה אחר מה שיזכור מעשה בראשית ששע ענינים ידע. ה', מה ראה להביא עוד בזה אשר כהם באמתות וכו' כד'. לרצונו. למה אמר אחר ז' ענינים הענינים, שכבר כולל במה באמר למעלה, ולמה נבדלו ענינים. ^{נעלם}

אברבנאל

הוכל בלמות' אלהים עליו כו' בתורתו. ה' לו לומר שכלול, אבל שיהיה נוסט מהסכל נראה לו שלא די אלו שהוא נוסט מהסכל אלא גם כהיותו מנוא עליו נוק: ולא יבקש בו, ר"ל לא יבקש זה כבדו ולא יקוה להשתאף מהם לרצונו לומר הסכמת ביאור הסכדות: כשאזכור ענין בו. אחר כך ענין מן הענינים ביאור השמות שביא הכונה הראשונה, ואמר משל מן המשלים שהוא הכונה השני: וביארנו אמרם ולא במרכבה ביהוד. [לראו שזכור כזה הלשון ו' דברים: ה' מה כהיות אחר הכר נבאר המנוא עמולן] ומכאן ומכאן ודבריו מדויק. כ', במאמר אל"כ לא תבקש ממני כזה זולת ראשי פרקים, וסיה ראו שואמר זה אחר מה שיזכור מעשה בראשית ששע ענינים ידע. ה', מה ראה להביא עוד בזה אשר כהם באמתות וכו' כד'. לרצונו. למה אמר אחר ז' ענינים הענינים, שכבר כולל במה באמר למעלה, ולמה נבדלו ענינים. ^{נעלם}

[illegible]

כלילה ישישו והם אשר נאמר בהם, **לא ידעו ולא יבינו** בחשכה יתהלכו, ונעלם מהם האמת כולו עם חזק הראותו כמו שנאמר בהם ועתה לא ראו אור בהיר הוא בשחקים, והם המון העם אין מבוא לזכרם הנה בזה הכאמר. ודע כי כשירצה אחד מן השלמים כפי מדרגת שלמותו, לזכור דבר ממה שהבין מאלו הסודות אם בפיו או בקולמוסו, לא יוכל לבאר אפילו מעט חשיעורו אשר השיגורו באור שלם כסדר, כמו שיעשה בשאר החכמות שלימודם מפורסם. אבל ישיגור בלמדו לזולתו מה שמצאורו בלמודו לעצמו, ו"ל מהיות הענין מתראה מצייץ ואחר יתעלם, ^א כאלו טבע הענין הזה הרב מסגור והמעט כן הוא. ונעבור זה ע"כ כשיזכר כל חכם גדול אלהי רבני בעל אמת ללמד דבר מזה הענין לא ידבר בו כי אם במשלים וחדיות, והרבו המשלים ^ב ושמום מתחלפים במין ואף כסוד, וישנו ברובם הענין המכון להבינו בראש המשל או באמצעיתו או בסופו, כשלא ימצא משל שזה לענין המכון מראשו ועד סופו. והושם הענין אשר יכוון ללמדו למי שילמדורו ואם הוא ענין אחר בעצמו מפור במשלים מרוחקים. ויותר עמוק מזה היות המשל האחד בעצמו משל לענינים רבים, ישור ראש המשל ענין אחד וישור אחריתו ענין אחר. ופעם יהיה כלו משל לשני ענינים קרובים במין החכמה ההיא, עד שמי שירצה ללמד בלתי המשל וחדיות, ^ג יבא בדבריו מן העומק וההעברה, מה שיעצמו במקום ההמשל והדבור בחדיות, כאלו החכמים והידועים נמשכים אחר הענין הזה ברצון האלהי, כמו שימשכום עניניהם המבצעים. הלא תראה כי השם יתברך כשרצה להשלימנו ולתקן עניני המוננו בתורותיו המעשיות

אשר

כמו אותם החלוקות שנשמע בין הניבאים בדמו אומן החלוקות ית בין תחמת השלמים שאין נביאים : הם כאלו קצת הענין והם הרב תחתיו וכו'. ר"ל שפעם זה הענין פעם יצין ופעם יעלם ובין שיהיה הידיעה רבה כל כך שישפיע לזולתו, וזה אמרו הרב, וצין שיהיה הידיעה מופתת היא ללמד לעצמו כן הוא כי פעם יצין ופעם יעלם : ע כשיצין כל חכם לב גדול אלהי וכו'. חסיד אומר כי החלטים הבראיים שיהיה : חכם גדול פטילוסופי, ורבני מחכמת התלמוד, ואלהי מחכמת הלאות, והוא בעל אמת כלומר בשמלתא חס ענין לא יבנה ללמד כפי הכרעות אמת התלמוד או כפי פטילוסופיא אלא ילמד כפי האמת שהוא הממוצע משניהם : פ ושמום מתחלטים צמץ. ר"ל כשרלו לזכר מענין החבר הראשון דרך משל האחד ימחילו צאשה זונה והאחד ימחילו בלנבת הססיר , והשניים מתחלטים בצון ואף בצנו , עד שמי שיראה לזכר נתנו מרועה אחד : ואמרו הלא תראה כי השם יתברך כשראה להיותם שלמים ולתקן עניני התמונו . ויראה להשלים לתחמם

אברבנאל

אמר ויש מי שלא יגיע למדרגה שז"ח חשבו כדקדק... ומה ששנינו מלפני
האמר במתמסכה אחר אולי נחשבו האילו ואי הדבר נחשבו אולי וכן
הדור... שם היות הכסבורים בעל שמו להטעם בחזיתו ואחריו וכן
הקדש לזן קדש וזה הכסבורים וזה לטעם הכרזת מתמסכה (בבבא נ"א, כ"ב),
וישאו שגשגם ב"ב כ"א' ודע ר"ל... חלם שלמים לכולן כל המתרגות
שלא וימדינו כדור חורק ויחמם, שכלם קרקע ארץ נלעגת שם
המחם... והנן אורך הקלון וזה אולי אלא לנאר, ששנינו כלומר מדרגת
מתמסכה, וכן לקרן השלמים אדרגת במחלם וכן כל מחמץ כדור, וז"ל
ויעבורו וזה שבקשן כל חכם אלהי רכני בעל כחם... ואין שירורו לדעתו
הכסבור מתחורר כלל וזה כמו ש"י האחרון, וכן אין שירורו בעל האמת
הכסבורים אולי לכדידו הלאומי ור"ל... וזה חסר רומר בשלמים מים
ועלם הכסר ר"ל בחמת טעם, ואולי בחמת האלוהים, וזה כדכני ר"ל
הלאומי ואי בעל האמת שחם כסבור נבילים ומדכנים בדור האדם,
וכלם כן כני האמת לגורל שכלם, כל אלה וכל א' חלם לא ידו
בדכנים אלה, וכן בשלמים בדכנים: הרבוב המישים... ר"ל אדכר
ועונו אלה ידורו בשלמים הדכנים בדכנים והתקנו ר"ל בדכנים:
בדכנים אלה, וכן בשלמים בדכנים: הרבוב המישים... ר"ל אדכר

קרשקש

הכח לא יהיה תמיד בו שלא יסור ממנו כלל אבל פעם יצו ופעם יעלה ופעם יפול ויש אשכנזי מורגו במדרגות הבניאון במדרגה שניה ויש מימצא האדם כאילו ענין אחד עליו עובד וכן אחר ההתחדש עליו וישמהו לדבר ויזכר בחכמותו או בהשכחותו בדבריו ההזרה והעשלים או בדבר התהנה או אלהות או כלו בעת הויקציה והעשמש ההושעם כי מנהגיהם הוה אשר וידבר עליו שהוא שומר בריה"ק ובפרט מ"ט מראשון יתבאר מה שירצה בלחם החרב והמחשבות: (ב) שאנן בדבריו כי העומק וההוללות מה שיצמדו במקום המשל הדבור בחדות, כי בעבור היות אלהות הענין עומק גדול הוה רחוק שביניהם על שיהיה לו הענין ההוא נסתר כמו שיהיה נסתר בדבריו אל בדיחות ומעשים וידבר ברוב המעשים ואשר לו יגיע לרעתה הענין ההוא על אמתותו ואמרו לרל למה היו שומע ד"ע על שלא בא שלמה לבאר שהיו מימיו עמוקים ולא היה אדם יכול לשחות מהם מה עשה מקח

[illegible]

מהם מאומה, כי לא ירחיק הסכל הנמרד הערום מן ידיעת טבע המציאות, הנמנעות. ואם תיין
בם שלם חשוב לא ימלט מאחד משני דברים, אם שיקחם כמשמעם ויחשוב רע באומר ויחשבוהו
לסכל^ש ואין בזה סתירה ליסודי האמונה. או שישים להם תוך, וכבר נצל, ויחשוב טוב על האומר,
יתבאר לו התוך שבמאמר ההוא או לא יתבאר. ואמנם ענין הנבואה ובאור מעלותיה ופירושו משל
ספריה יתבאר בזה המאמר^ה בדרך אחד מן הביאור. וספני אלו הענינים הנגתי מחבר שני הספרים
ההם כפי מה שהיו, והספיק לי מכרוני יסודות האמונה וכללי האמיתות בקיצור ורמזים קרובים לכאור
עם מה שזכרתי בחבור הגדול משנה תורה. אבל המאמר הזה דבריו כעם מי שנתפלסף, כמו
שזכרתי, וידע חכמות אמיתיות, והוא מאמין לדברים התוריים, נכון בעניניהם אשר ערכבניהם בהם
השמות המסופקים והמושאלים. והנה נביא פרקים בזה המאמר שלא יהיה בהם זכרון שם משתתף,
אבל יהיה הפרק הצעה לזולתו. או יהיה הפרק מעורר על ענין מעניני שם משתתף, איני
רוצה לגלות זכרון השם ההוא במקום ההוא. או יהיה הפרק ההוא מפרש משל מהמשלים או מעורר
על ענין אחר שהוא משל. או יהיה הפרק כולל ענינים זרים שמאמינים בהם הפך האמת מפני
שיתוף השמות.^א (3) או מפני שאת המשל במקום המשל, או שאת האמת במקום המשל.^ב ואחר
שזכרתי המשלים נקדים הקדמה, והיא זאת:

דע כי מפתח הכנת כל מה שאמרוהו הנביאים ז"ל וידיעת אמתו, הוא הבנת המשלים ועניניהם ופירושו מלותיהם. כבר ידעת אמרו וביד הנביאים אדמה, וידעת אמרו חוד חידה ומשול משל, וידעת כי מרוב עשות הנביאים המשלים אמר הנביא, המת אומרים הלא ממשל משלים הוא. וכבר

שם טוב

דברה בחירות ובמשלים וכן התכמים להודיע כי אינו כמו שיחשבו הסכל מהמון הרבנים שמשעשע בדרשות אין לו חזק ולא גם כן דברי התכמים אבל כל הדברים צריבין ביאור וכן שגבאיור גם כן ראוי שיהיה פתוח לבלתי יחלוק עליו הכוונה הלאהית כמו שאמרנו. וכלל כי במחלוקת הוא רואה למי שנתפלפל וידע באמת הכמות אמתיות והוא מאמין לזכרים החרוים נבדך צעניוים אשר יערכבוו השמות המפוקים והמחזפים: ואמר אז יהיה הפרק הזה עניוים ויום שמתחמים בהם הפרק אמת וכו', יראה שהמעין יקח מה שהוא משל כפשוטו אז מה שהוא כפשוטו שהוא משל וכו' ויעשה המעין ולפי זה המאמר ישמרו שלא יעשה, ואמר שזכרתי המקומות אשר בהם יעשה נקדים הקדמה אמת וראו זאת:

אשרי

ש' ואין כזה סמירה ליסודי האמונה. אם יתשובו רע בלומר אין צדקס סמירה, אבל במשלי הנבואות אם יתשובו רע בלומר יגיע סמירה ליסודי הנבואה לסיק הציג הכהרד לכל המליים הסם: ת צדק' א' מהצבור. שגלה ספח ומכסה ספח ואינו ציבור גמור ומפרש: א' ופני שאל המלך וכו'. שהמעיין יבסוף ויקח מה שהוא משל כפשוטו והוא משל כלומר שהם יקשו ואין צו משל יקחור משל, כזה המשל שהציג שלמה מאשה וזהו שהוא משל לחמד ולשון יקחור כפשוטו. וזה שאין צו משל כלל כמו המה' אשה רוחא על הגג שהוא כפשוטו וזהו משל וזה יפעה הכהרד, ולסיק ד' שהמאמר שהמלך יקח יעשה: ו' ואחר שזכרתי המליים קדים. חרש שזכרתי המלכים שהלמד המעיין סועה כזה ומאמינס הסך האמת וזה המאמר ייסייר, נקדים

דע **ש** **מפתח** **הכנת** **כל** **מה** **שאחרו** **הנביאים** **וידיעת** **אמתתו** **היה** **הכנת** **החשלים** **ועניניהם** **ופירוש** **מלותיהם** **והרצן**

אברבנאל

[illegible]

קרשקש

[illegible][illegible]

כִּבְשָׁתוֹ

פתיחה

מגיע השמימה יורה על ענין שלישי, ואמרו והנה מלאכי אלהים יורה על ענין רביעי, ואמרו עולים יורה על ענין חמישי, ואמרו יורדים יורה על ענין ששי, ואמרו והנה ה' נצב עליו יורה על ענין שביעי, הנה כל מלה שבאה בזה המשל היא לענין מוסף בכלל הנמשל. ואמנם דמיון המין (הכ' ממשלי הבנואה, אמרו כי בחלון ביתי בעד אשכנזי נשקפתי וארא בפתאים אבינה בבנים נער חסר לב עובר בשוק אצל פינה ודרך ביתה יצעד בנשף בערב יום באישון לילה ואפילה והנה אשה לקראתו שית זונה ונצורת לב הומיה היא וסודרת וגו' פעם בחוץ פעם ברהובות וההיכה בו וגו' זכחי שלמים עלי וגו' על כן יצאתי לקראתך וגו' מרבדים רבדתי וגו' נפתי משכבי וגו' לכה נרוה דודים וגו' כי אין האיש בביתו וגו' צרור הכסף וגו' המתן ברוב לקחה וגו'. והעולה בירינו מזה הכלל היא האהרה מהמשך אהר התאוות הנופניות והנאותיהם, (ו) ודמה החומר אשר הוא סבת אלו התאוות הנשמיות כולם ^ה באשה זונה והיא אשת איש גם כן. ועל זה המשל בנה ספרו כלו. ^י והנה אבאר בפרקים מזה המאמר חכמתו בדמות החומר באשת איש זונה, ונבאר איך התם ספרו זה בשבחי האשה כשלא תזנה (ז) אבל מספקת לה בתקון ביתה וענין בעלה. וכל אלה המונעים אשר ימנעו את האדם משלימותו האחרון, וכל חסרון שיתע לאדם וכל מרי, אמנם ישיגו מצד החומר שלו לכד כמו שאבאר בזה המאמר. וזה הכלל הוא המוכן מכל זה המשל, ר"ל שלא יהיה האדם נמשך אחר בהמיותו לכד, ר"ל החומר שלו ^א (ח) כי חומר האדם הקרוב הוא חומר שאר בעלי היום הקרוב. ואחר שבארתי לך זה וליתני לך סוד זה המשל לא תקוה למצוא כל עניני המשל בנמשל. כשתאמר מה תחת אמרו זכחי שלמים עלי וגו', ואי זה ענין יורה אמרו מרבדים רבדתי ערשי, ואי זה ענין הוסיף בזה הכלל אמרו כי אין האיש בביתו

שם טוב

אפודי

בקצתו כמו הסולם. ענין שני העולם השפל, ענין ג' עולם הנגלים. ענין רביעי עולם המלאכים, ואמרו עולים שוירה על שהשנת הנפדדים גדולה כשיקצו עולמות ולזה חילר חולר העליה, ואמרו יורדים ר"ל כשיקצו העליונים השכליים בעולם וזמנה שלמטה מהם היא ירידה בערך אל ההשגה במעלה שלמעלה מהם. ענין ז' מלאכות הכל ית' וסוף ית' מניע מנחות בלחץ וזהו רומז בלחץ: ר"ל בלשם זונה. ר"ל שמפשים לורה ולוגם לורה. וסוף אשת איש כלומר שולח לא יעמוד החומר רק בלורה אי זו שחיה: ו וסוף אשת איש בפרקים. בפרק ח' מ' וסוף י"ז מראשון: וכל הסרון. מזה הנריח שגור עור ח' סומא: וכל מרי, מזה במיתו: כמו שבלחץ בזה המלאכה. בחלק ג' ב' י"ז: ו כי חומר האדם הקרוב. ר"ל כמו שהמיון שהוא קרוב לחומר האדם כמו כן המיון הוא קרוב לנשמה, כי משמים אינו חסר חלק ההבדל העליון מהאדם הנשמה או הנשמה ולכן אמר

קרוב

אברבנאל

קרישקש

בשם השפל ואילו הם כח המהייה העיון וההרחבה וכן שית הנפש הצומחת לכל צומח וזהו יתן הנפש החיה לכל חי וזהו יתן הנפש המדברת לכל מדבר, וקראם עולים מצד נושאותיה שהם בעלייתן מן מקום וקראם יורדים מצד הפעולות המגיעות מהם בשפלים. ואפשר לומר שקראם מלאכי אלהים ואם הם אחר מקצות הסולם היסודות אשר שנים מהם עולים והם האש והאור ושנים מהם יורדים והם המים והאקד והיורדים לפעמים עולים והגשם המשיך בשבוב התהרהר ביסודות תהרהר יצאם בגלגל במקומותם. ר"ל האש והאור יורדו אל המים ויעברו כלם בתוך הארץ על עומקה ויתחדש אל היסודות עיון זאחר יתחדש להתנועע לשום במקומותם ויצאם לקרקע כן כן קראם היסודות מלאכי אלהים כמו שאמר עושה מלאכי ויהיה בישרתו איש לוחם. ואמרו והנה ה' נצב עליו מורה על ענין שביעי הרצון בזה שהוא מהמדי החיים שלא ישנה בפנים מאחורי השני והוא נצב על ראש הסלם שהוא הגלגל העליון כי אחר שהמיון הזה מתמיד ומעמידו בשפע המגיע לו ממנו והוא התחברו בתנועה אשר אין לה קץ וקבלת ולזה נקרא רובם שמים שהרצון בו הגלגל העליון המקיף אשר בתנועתו יתנועעו הגלגלים. והרב השלים פ' מלאכי אלהים עולים ויורדים בפרק ט"ז הם הנביאים ואחר שאמר בלחץ שהסולם עם כל מה שגדול אלו מורה על שבעה ענינים יש לומר שרובם אל פירושם אחרים וזהו הפירוש האחר כי יש פסוקים ושבילו מצד ענינם שנים או שלשה פירושם וכן כתב הוא בפרק כ"א: (ה) ודמה החומר שהוא סבת אלו התאוות הנשמיות כלם כאשה זונה והיא אשת איש גם כן הרצון בו כי החומר לא יהיה נבדל מצורה אבל יהיה פשוט צורה ולובש צורה אחרת וזמנה החומר ואמתתו שלא יוכל מחברת ההעד ונפשו זה לא התקיים בו צורה וילבש צורה אחרת המיד וישתקף אל הברונו לקבול הצורה כמו שישתקף החמר אל השלמות ואל התקד אל ההעד ענין קרית לו וזאת התישוקה הנכונה היא התישוקה טבעית לא רצונית וכמונת בפרק מזה המאמר ויהא פדח' מהלך שלישי: (ז) אבל כשיקף לה על היקף ביתה. הרצון בזה שהחומר נאות ויטעלה שזה הוא הקין ביתה ומוכנת לקבל הצורה אשר היא הצורה השלמה אשר בה יגיע ליועית המושלם. והיותה שלימה בכל מיני השלמות: (ח) כי חומר האדם הקרוב הוא חומר שאר בעלי חיים הקרוב. הרצון בזה כי הוא מתרבה לשאר בעלי חיים מצד החומר שהוא בעל בשר וגידים ועצמות ותואו חמרי הקרוב הוא יותר נאמן וטובן לקבל הצורה השכלית מה שאין כן בשאר בעלי חיים ואע"פ שהאמת הוא שהחיות הוא חמרי הקרוב מצד

חלקיו. מוצד ארצה, יורה על עולם היסודות שהוא מה שנתון קצון גלגל הירח: ואמרו מגיע השמימה, יורה על עולם הנגלים. והנה מלאכי אלהים, יורה על עולם השכלים הנבדלים. ואמרו עולים ויורדים, יורה על כי מהם עלות מהם עלולים. ואמרו והנה ר"ל נצב עליו, מורה על ענין ז' כי הוא יתברך הסבה הראשונה והוא על הסולם נבדל מכל גשם: ואמרו כי חמר האדם הקרוב הוא חמר שאר בעל חיים, כי סוף האדם שהוא חי וכן כולו שאר בעל חי הוא החיות וסוף אחת, וזה שכלל הרב בזה הפתיחה להכנת כל מה שאמרו הנביאים באלו הדברים

י"ז: ו כי חמר האדם הקרוב. ר"ל מפני מה אמרתי בהמיון, כי חמר האדם הקרוב, ר"ל כמו שהמיון שהוא קרוב לחומר האדם כמו כן המיון הוא קרוב לנשמה, כי משמים אינו חסר חלק ההבדל העליון מהאדם הנשמה או הנשמה ולכן אמר

נשמתו. כ', מוצד ארצה ר"ל שהתחלה ראו שמים מעולם ההווה והנפסד. ג', מגיע השמימה ר"ל שהם ההווה והנפסד וכן להשיג עולם הנגלים שהתנועעו. ה', והנה מלאכי אלהים ר"ל שממלת הגלגל מתנועע וזו מלאכות המושגים וזה השכלים הנפדדים. ו', עולים ר"ל שיש בהם עולם, ו' ויורדים ר"ל שיש בהם עלולים ואין כלם שום. ו', והנה ה' נצב עליו ר"ל שיש סיבה ראשונה, כי לא ישתכל

והעולים יורדים ומתוך כך החבר עליה ויורה כי כאשר יתנועעו הגלגלים במקומותם. ר"ל האש והאור יורדו אל המים ויעברו כלם בתוך הארץ על עומקה ויתחדש אל היסודות עיון זאחר יתחדש להתנועע לשום במקומותם ויצאם לקרקע כן כן קראם היסודות מלאכי אלהים כמו שאמר עושה מלאכי ויהיה בישרתו איש לוחם. ואמרו והנה ה' נצב עליו מורה על ענין שביעי הרצון בזה שהוא מהמדי החיים שלא ישנה בפנים מאחורי השני והוא נצב על ראש הסלם שהוא הגלגל העליון כי אחר שהמיון הזה מתמיד ומעמידו בשפע המגיע לו ממנו והוא התחברו בתנועה אשר אין לה קץ וקבלת ולזה נקרא רובם שמים שהרצון בו הגלגל העליון המקיף אשר בתנועתו יתנועעו הגלגלים. והרב השלים פ' מלאכי אלהים עולים ויורדים בפרק ט"ז הם הנביאים ואחר שאמר בלחץ שהסולם עם כל מה שגדול אלו מורה על שבעה ענינים יש לומר שרובם אל פירושם אחרים וזהו הפירוש האחר כי יש פסוקים ושבילו מצד ענינם שנים או שלשה פירושם וכן כתב הוא בפרק כ"א: (ה) ודמה החומר שהוא סבת אלו התאוות הנשמיות כלם כאשה זונה והיא אשת איש גם כן הרצון בו כי החומר לא יהיה נבדל מצורה אבל יהיה פשוט צורה ולובש צורה אחרת וזמנה החומר ואמתתו שלא יוכל מחברת ההעד ונפשו זה לא התקיים בו צורה וילבש צורה אחרת המיד וישתקף אל הברונו לקבול הצורה כמו שישתקף החמר אל השלמות ואל התקד אל ההעד ענין קרית לו וזאת התישוקה הנכונה היא התישוקה טבעית לא רצונית וכמונת בפרק מזה המאמר ויהא פדח' מהלך שלישי: (ז) אבל כשיקף לה על היקף ביתה. הרצון בזה שהחומר נאות ויטעלה שזה הוא הקין ביתה ומוכנת לקבל הצורה אשר היא הצורה השלמה אשר בה יגיע ליועית המושלם. והיותה שלימה בכל מיני השלמות: (ח) כי חומר האדם הקרוב הוא חומר שאר בעלי חיים הקרוב. הרצון בזה כי הוא מתרבה לשאר בעלי חיים מצד החומר שהוא בעל בשר וגידים ועצמות ותואו חמרי הקרוב הוא יותר נאמן וטובן לקבל הצורה השכלית מה שאין כן בשאר בעלי חיים ואע"פ שהאמת הוא שהחיות הוא חמרי הקרוב מצד

פתיחה

תדיר והוא יבאר לך הגדולות שבמפקות הדת אשר יסופקו על כל משכיל. ואני משביע באלהי ית' כל מי שיקרא מאמרי זה שלא יפרש ממנו אפילו דבר אחד, ולא יבאר ממנו לזולתו, אלא מה שהוא מבואר מפורש בדברי מי שקדמני מחכמי תורתנו הידועים. אמנם מה שיביין ממנו ממה שלא אמרו זולתי מחכמינו לא יבארהו לזולתו, ולא יהרום ויקפוץ (עצמו) להשיב על דברי, שאיפשר שיהיה מה שהבינו מדברי חילוף מה שרציתיו, ויזיקני גמול תחת רצונתי להועיל, ויהיה משלם רעה תחת טובה. אבל יתבונן בו כל מי שיבא לידו, ואם ירפא לו מדה לכבו ואפילו בענין אחד מכל מה שיוספק, יורה השם ויספיק לו מה שהבין. ואם לא ימצא בו דבר שיתעלהו בשום צד יחשבהו כאלו לא חובר, ואם יראה לו בו שום הפסד כפי מחשבתו, יפרשהו וידין אותו לבק זכות, ואפילו בפירוש רחוק. כמו שהזכיר עלינו¹ בחק המונינו, כל שכן בחק ידועינו וחכמי תורתנו המשתדלים להועילנו באמת כפי השגתם: ואני יודע כי כל מתחיל מבני אדם שאין לו מאומה מן העיון יקבל תועלת בקצת פרקי זה המאמר. אמנם השלם מן האנשים בעל הדת הנכון כמו שזכרתי, הוא יקבל תועלת בכל פרקיו, מה מאד ישמח בהם ויערבו לו לשמעם, ואמנם המבולבלים שמוחם מזהם בדעות שאינם אמיתיות ובדרכים המטעים, ויחשבו חכמות אמיתיות, ויחשבו שהם בעלי עיון, ואין ידיעה להם כלל בדבר שיקרא חכמה על דרך האמת, הם יברחו מפרקים רבים ממנו. ומה מאד יקשו עליהם, מפני שאינם משיגים להם ענין, ובעבור שמתבאר מהם ג' פסלות דברים מוזיפים אשר בידיהם אשר הם סגולתם וממנם המוכן לצרותיהם. והשם יתב' יודע שאני לא סרתי היותי מתירא הרבה מאד לחבר הדברים אשר ארצה לחברם בזה המאמר, מפני שהם ענינים נסתרים, לא חובר כלל בהם ספר זולתי זה באומתנו בזמן הגלות הזה, ואין אחיל אני עתה ואחבר בהם. אבל נשענתי על שתי הקדמות. האחת מהם אמנם בכמו זה הענין, ² עת לעשות לה' הפרו תורתך. והשנית אמרם, וכל מעשך ידיו לשם שמים. ועל שתי הקדמות אלה נשענתי במה שהבירתי בקצת פרקי זה המאמר. סוף דבר אני האיש אשר כשיציקוהו הענין ויצר לו הדרך ולא ימצא תחבולה ללמד האמת שבא עליו מופת אלא בשואות

אפרי

גם וכוונת המחשבה ואחר כן נסתלק ממנו כי זה יביא אל ב' ענינים, האחד שיוק הרב בעל הספר שיתלה בו בוקי סריק, והשני של יועיל לעמו דבר כי לא יעלה בידו שום מושג מלד מהירות העיון אבל לרדף ללמדו חסיד ודור: ג בחק המונינו. כ"ל דן את האדם לבק זכות: ס פסלות הזיופים אשר בידיהם. רומז בזה אל דעות המדברים שאינם אמיתיים וילכו בדרכי הכספה: ע עת לעשות ל' פ' כי לולא האמת

שם טוב

מה שצריך ללמד ושעיון בו תדיר: ולמה שצריך המעיון בזה הספר שיעיון כל פרקיו ויבא כלל כל פרק ופרק מלה ומלה וצריך המעיון בו שיהיה פילוסוף וידע החכמות האמתיות מחמין לדברים התוריים ונכון בהם, וזה הרב שמי שיקרא זה הספר ויבין מחמיו של יפרש ממנו אפילו דבר אחד ולא יבאר ממנו לזולתו לפי שלא ירחיק הסכל הנמסר הנמנעות ויחשוב שהמנעות הם מקווינות ולכן ראוי שלא לגלות ממה שזה הספר לזולתו וגם לא יהיה

מדבר עם אחר דבר ממה שזה הספר ואף שהוא תבואר בו, והרצון בזה כי אם איש אי מהסכלים יעיון בזה הספר ולא יצינו של יפרשהו החכם וגם לא ידבר עם אחר דבר ממה שזה הספר אלא אם יהיה תבואר דבריו החכמים הידועים אולם מה שיבין ממנו שלא אמרו זולתי מחכמינו לא יבארהו אם שאמר א' מחכמי אומות העולם: עוד בזה הרב כי מי שיעיון בזה הספר כשיעלה במחשבתו שום סתירה על דברי הרב שלא יהרום ויקפוץ להשיב על דבריו ואפשר שיהיה מה שבינו מדבריו חלוק האמת אבל אחר שקידה גדולה ועיון גדול ויהיה מהסכלים אשר משב הסכל האנושי להשכנתו כשישנו וימחקר אם ימצא סתירה על דבריו כי אין ראוי לומר דבר איש קבל דעתי אבל מחמיו לו לומר הו מחמיו בדיון: עוד אחר הרב מי יקבל תועלת בזה הספר ומי שיברח ממנו, כי כל מתחיל בבני אדם אף שלא יהיה לו מחמיו מהעיון יקבל תועלת בקצת פרקי זה המאמר חמנס השלם מן האנשים והוא החכם בעל תורה הנכון יקבל תועלת בכל פרקיו ומה מאד ישמח בהם ויערבו לו כי לא טעם שום שטחתי מי שלא טעם גלוי הספקות: ואמנם האנשים אשר השקדלו בעיון והרגילו נפסם בדעות מוזוהמות ומוזיפות, חסכו כל הקורא כלה כמשהו וכי הידיעה האמתית היא ליקח הדברים כמו שם או שיש להם תוך והתוך הוא כמו הקליפה (לפרו) או אשר למדו קצת מהסכלים ולקחו סברות הקדמונים להם למנה ויתעברו בדעות המוטעים, אלו כלם לא יקבלו תועלת בזה הספר אבל יברחו ממנו למה שזה הספר ויבאר פסלות דעתם וזיופם אשר לא חונד בהם ספר כלל בלאומותנו מוזון הגלות הזה: יחשוב שיש לו תחמיו וזה כמחשבות כסף והכל יחשבו כי כן הוא אמת מי שזה ויבאר לכל שהם מנחשת ותכדול כמה שגלה ואינה יהיה לו עם זה האיש כן גם כן יהיה לאנשים שמוחם מזהם ויחשבו הם שיש להם שכל נכון מי שיגלה לכל זיופם כמה יברחו ממנו וישגלו אותו: והנה אחר הרב שזה הספר לא היה מחבר אותו בעבור שהיה ירא לחבר אלו הדברים שהיה מערה לכל סכל מעררם לא חונד בהם ספר כלל בלאומותנו מוזון הגלות הזה: ונתן הרב שתי סבות לחבור זה הספר שלא קדם כמותו לכאר סתרי תורה בזמן הגלות אבל אחר הרב שנשען על שתי הקדמות: האחת אמרם על זה הענין עת לעשות, והשנית אמרם כל מעשך יהיו לשם שמים. והרצון שנשען הרב על שתי הקדמות אלו וגם כי יראה כי הראשונה היא השנית אמנם הביאור הוא זה, כי ההקדמה הראשונה הוא כי למח שיהיה התורא האמתית מפורשת בדעות מוזוהמות ובאמרים דברים גשמיים כאל ית' לכן אחר עת לעשות בעבור כשם

פתירה

בשיאות לאחד מעולה ולא יאות לעשרת אלפים סבלים, אני בחר לאמרו לעצמו, ולא ארגיש בגנות העם הרב ההוא, וארצה להציל המעולה האחד ההוא ממה שנשקע בו ואורה מוכנתו עד שישלם וירפא: הקדמה. ^ב (ג) סבות הסתירה או ההפך הנמצא בספר מן הספרים או בתכונן מן החבורים, אחת משבע סבות. הסבה הראשונה, הוא שיהיה המחבר ממי שקיבץ דבריו אנשים ולהם דעות מתחלפות וחסר הבעלים ולא ייחס כל מאמר לאומרו, וימצא בחבור ההוא סתירה או הפך, להיות אחת מב' הניירות דעת איש אחד, והניווה האחרת דעת איש אחר. והסבה השנייה, היות לבעל הספר ההוא דעת ואחר כן שב סמנו ונכתבו מאמריו הראשון והשני. ^ז והסבה השלישית, היות המאמרים

שם טוב

כי צותן הרב רבים מנשימים ואם כן ספרו תורתך לא האמינו כאלו וספרו תורתו, ולכן היתה כוונת זה הספר ראשונה לסלק זה הדעת המזויף אשר כל מה שזה נחזה מוכרחת עבודה וזה לא נח אלא להרחיק בהשמות ומי שיחשוב שהם הוא גשם יקרא חיוז ושונה כמו שזמר הרב בזה הספר הנכבד ואם הרב לא זכר ספרו תורתך אלא עת לעשות לא היה להעלים הענין כי לא יחשוב חושב שהיתה תורתו בטלה עד שזה הוא, ואחריו וכל מעשיו יהיו לשם שמים שהיה הקדמה השנייה ירמזו כי שר הדברים שזה בזה הספר ממעט נראשית ומעט מרכבה והנבואה, והכן אמרו, סוף דבר אני האיש אשר כשהניקו הענין וגו' ולא ימצא תחבולת לבאר האמת שזה עליו מופת אלא כשיאות לאחד מעולה ולא יאות לעשרה אלפים סבלים

ראוי לבחור לאומרו להציל המעולה ממה שנשקע בו ואורכו מוכנתו עד שישלם וירפא ולא ארגיש בגנות העם הרב. וכבר אמר חכם אחר מיתת אלף אלפים סבלים בעבור הכלת איש מעולה בעבור הכלת אלף אלפים סבלים כי הסבלים דומים לבהמות וכל המצוי לשחטן לבעלי שכל כל שכן שאין ראוי לחוש לגנות העם הרב אם יאות לאיש מעולה ועבורו כי יחיו להם שגילה לאמת בזוהר של סתור הכוונה שגלגולת אף שגלגולת רבים מהסבלים וזוהר סיים זאת הפתיחה: אמר הרב הקדמה סבות הסתירה או ההפך וכו'. זאת הקדמה היא גדולת הערך ואלו לא חזר זה הספר אלא שיאמר הרב כמה הם סבות ההפך והסתירה להכמים היות די והיא מועלת מאוד לדעת כל הספרים המוזכרים מחוץ פנים ומאלו כסתירה וגם לדעת הסתירה אשר תמצא בנביאים מחוץ מין הוא וכו' ואם נר מאיר כל חשך: ודע כי הסתירה היא גדולת מההפך כי הסתירה היא שתקובל בחיוב ושלילה בצומתו כל אדם חי אין אחד מי או אין כל אדם חי, וההפך יקובל מצד החמר בצומתו כל אדם רשע כל אדם דקיק כי הסתירות וההפכים אי אפשר שיהיו נדוקות יחד עם אפשר שיהיו כוונות כמו שהתבאר בהגיון: והסתירה הראשונה אשר תמצא בספרים המוזכרים היא הסתירה כפי הנשאים אצל הסתירה כפי הבעלים והוא מי שקבל דעות מתחלפות וחסר שם הבעלים ותמצא בחבור ההוא סתירה או הפך בצומתו ראה רבי דבריו של פלוני נכח וסחם לן כוחים וראה רבי דבריו של רבי פלוני וסחם לן כוחים, והמשל בזה רבי יהודה סוחר שדבר שאלו מתכוון אסור מלאכה צריכה לגופה חייב ור' שמעון טוטר בשנים ואם רבי סבר וסחם לן במלאכה צריכה צריכה לגופה טעם אחר חייב ודבר שמתכוין שהוא פטור כרי שמתן מכל מקום אין כלן הפך וספרים כי הם נושאים מתחלפים אצל בנחית היות הסכנה אינה מסכמת עם התנא ואמר שהסכנה היא סותרת האחרת: סבת הסתירה השנייה היות יוצר גדולה ויאל היות לבעל הספר ההוא דעת אחת ואחר כך שם ממנו במאמר הרב בזה רכא מהיה ורמזו שיהיו או זה מהמאמרים נכתב אחרון: סבת הסתירה השלישית. היות הסתירה אינה כולל כפי פטוים אצל האחר הוא משל והאחר כפסומו במלואו לא ייאלץ האדם ומי ואחר ותמותו וי' יניע כמו שזמר משה רבך אחר כי

לא

אברבנאל

הקדמה סבות הסתירה או ההפך הנמצא בספר מהספרים או בחבור מהספרים. ^א ספי, הסבה הסתירה המתבאר בגמיון שיהיו בין שתי גזרות סותרות בכמות ואוליכות נחמיון כל אדם יוצר. ואמר הרב בספר מן הספרים או חבור מן הספרים, י"ל בספרי פקד שם סתירות, כגון ספרים, וקרא ספרים חבורי ההגיון והחבורי הפילוסופים. ואמר ושאר הספרים נכתבו אחר כך, כי כן יקראם הרב אחיך מן החבורים על שם הסתירות אשר מוכנס: והספר רבעלים כי אין המאמר הוא סגול, אצל חומר ספר הבעלים י"ל שזה היות שם באומר כל מאמר ומאמר, ולא ייחס כי שיהיה י"ל אומרים ויש אומרים כי אחרים אומרים, אצל סתם הדברים כללו היו מפי אומר אחד: והספר השלישית. סבת הסתירה האחרת היא היות שני המאמרים, אחד מהם משל ואחד כפסומו, והם חללי כמו 'א' איש מלחמה (שמות ט"ז) ואחריו לא איש אל יוכיז (מדברים כ"ג י"ט) שהראשון משל לגבורה, ואכל כפסומו שאינו איש כמונו והאחרים כחללים הלאה בגמיון מהשנים זאת הסתירה לא יענה (איו"ז ט') שהוא פטוי וביטולו יהיו מתוך (נשים כ"ז י"ט) צאמרת

אחר

כבר היתה הסתירה האמתית נוקלת בדעות מוזותות בלתי אמתיות כפסטי הסורה בהשמות: פ סבות הסתירה וההפך. ר"ל הכלל יס בין הסתירה וההפך כי סתירה היא שיחלפו בכמות ובאיכות, והמשל בזה כל אדם כותב ואח"כ יאמר אין אדם אחד כותב כי זאת החלוקה שיש בין שני המאמרים האלו מחיוב סתירה יס בו חלוק בהשמות הענין. וההפך הוא שיחלפו באיכות לבד כמאמר האדם לכן האדם צמור: צ הסבה השלישית קתם כפסומו וקתם משלים. ר"ל קתם מהדברים הנאמרים בספרי הנביאים שנראה בהם שם סותרי וא"י אחד מהמאמרים ההם הוא המשל והאחר כפסומו ואינם סותרים, המשל בזה אמרו בענין חמית המהים יורד שאלו לא עולה ובמקום אחר אמר יהיו מתוך והם סותרים זה את זה והאחר מהם משל והאחר

קדשה

ואל חוהיל לנפשו: (ג) סבות הסתירה וההפך. סתירה נקראת כשיצא מאמר אחד ובמקום אחר יסותרו המאמר ההוא לא כולו וההפך נקרא כשהיה מאמר מה ואחר כך למקום אחר יצא הפכו. משל סתירה אמרו כל אדם לבן אדם כל אדם לבן שהוא מוסר הלבן מקצת האדם לא סכולו וההפך הוא במאמר כל אדם לבן יהיה הפכו אין אדם אחד לבן שהוא מתוך כל מה שהיה במאמר ויש דרך רפלים אחרים כמו שהזכר שהוא הפך הלבן ותתם הפך הפך והוא מנמצא אל נמצא והחיוב והשלילה אשר הם סבות הסתירה והם חלוקים האמת והשקר בכל החברים אשר הם מבלתי נמצא אל נמצא או מנמצא אל בלתי נמצא שזה הוא מתקשר אל מציאות או מציאות אל הגדרו היות חוק ההפכיות יותר מהפכיות אשר הוא מנמצא אל נמצא שכל אחד מהם יש להם מציאות כאלו מאמר שאיננו טוב שהיא שוללת יותר הפכי לטוב מאשר

(לסוף רביי אומרים נחתים מהמים, הניאו גמיון זה, כן יורד שאלו

[illegible]

פתיחה

מסתרי תורה. ואמנם אם תמצא בספרי הנביאים סתירה לפי הסכה השביעית ^ב יש בו מקום עיון וחקירה, וצריך שלא יגזר אדם בזה בשקל הדעת ובסברה מבלתי און וחוקר. ואמנם החלוק הנמצא בדברי הפילוסופים האמתיים מהם הוא כפי הסכה החמישית. ואמנם הסתירה אשר תמצא ברוב ספרי המחברים והמפרשים בלתי מה שזכרנו היא לפי הסכה הששית. וכן תמצא במדרשות והגדות סתירה רבה לפי זאת הסכה, ולזה אמרו אין מקשין בהגדה. ונמצא בהם גם כן סתירה לפי הסכה השביעית. ואמנם אשר ימצא במאמר הזה מן החלוק הוא לפי הסכה החמישית והסכה השביעית. ^ג ודע זה והבן אמתו וזכרו מאד שלא תתערב בקצת פרקיו:

ואחר אלו ההקדמות אתחיל בוכרן השמות אשר צריך להעיר אמתת ענינם המכוון בכל מקום כפי ענינו. ויהיה זה מפתח להבנם במקומות סוגרו עליהם השערים. וישפתחו השערים ההם ויכנס אדם במקומות ההם, ינוחו בהם הנפשות ויהנו העינים וינפשו הגופות מעמלם ומיגיעם:

אמר שמואל בן יהודה ו' תבון ז"ל אמר הרב המחבר זצוק"ל

^ד פתחו שערים ה' ויבא נוי צדיק שומר אמונים:

שם טוב

היות הסכר אינה מסתכח עם א' מהנאמרים יאמר שהסכר הוא סומת האמרה בנמינת הפאזיס אומרי הסכר: ב יס דו מקום עיון. ר"ל אין ראו שגלח במחלס שימלא בנביאים כפי הסכה הז'. ואם יס בזה כפי הסכה הז' וכן אמר הרב ז"ל בסכ"ס משני ובסכ"ס משלי. וכאמרו וינחם יי, לא איש אל ויכחז וכן חרס וינחם: ג ודע זה ויבן אמתתו וזכרו. ר"ל מהיה זכר שהסכר אשר תמצא בזה הסכה היא כפי הסכה החמישית והשביעית, וזה רמז להבנת דבריו: ד פתחו שערים וכו'. ר"ל בשתוף השמות: ה ויבא נוי צדיק שומר אמונים. ר"ל נוי צדיק שומר האמת בזה שהוא אמת כי לו לבדו יאוש ולא לאחרים, וכדומה בהחלטה הראשונה כמו שזכר קדם:

יכתשו מעל אדמתם אשר נתתי להם וגו', וגם נמצא רבים מהסתירות בדעות ובאמונות כפי אמירה אשר יתעסק בה הנביא: ודע וכו' כזה הרב והודיע כי הסתירה הנמצאת בזה הספר שהוא כפי הסכה החמישית וכו'. ואמר ודע זה ויבן מאלו של תתערב בקצת פרקיו: ואחר שהניח הרב כוונת הספר ותכליתו ומה שמו חזרו והלמוד הנעשה בו שהוא מנגלה טעם ומכסה פתחים והמענין בו איך ראוי שיעיין ושאלן ראוי לגלות דבר מזה הספר והתועלת הנמצא בו ומי האיש אשר לא יקרב לזה הספר ועשה התנאלות לחבור זה הספר שלא חובר בזמן הגלות ואמר סבות הסתירה והספק הנמצא בספרים והנמצא בזה הספר, אמר כי אחר אלו ההקדמות התחיל בוכרן השמות אשר צריך להעיר על אמתת הענין המכוון בכל הסכה כפי ענינו ויהיה זה מפתח להבנם אפילו סוגרו עליהם השערים וינפשו מעמלם ומיגיעם. ע"כ הגיע פתיחת זה הספר הנכבד: וע"כ אמר הסכה כפי הנפשות ויהיה העינים וינפשו הנפשות מעמלם ומיגיעם. ע"כ הגיע פתיחת זה הספר הנכבד: וע"כ אמר פתחו שערים ויבא נוי צדיק שומר אמונים אשר הראונו בזה כי בדיעת השמות יפתחו השערים ויבא בזה נוי צדיק ויהיה האדם בזה שומר תורתו ואמונתו, לא מה שישמעו הפאזיס כי מי שיכנס בזה הספר מדבר על יי' תועה אבל הוא שומר אמונים כי האמונה אינו דבר נאמר אבל מה שיתויר אומי ויודק יהיה אמונה אמתית, ולכן אמר כי באלו השערים ישמרו האמונים:

אברבאל

היה ראוי לומר לבאר ענין כל ועור איך קרא הענין הסתום ראשון הקל הוא הראשון לפי הנחתם, ועור אמרו צריך שיקדם בלמוד על הראשון והוא אם כן הראשון לא בא לבאר לו הקל הראשון, ואין הפחד בין דעת רבי יהודה חריו ובין דעת רבי שמואל ז' תבון שניהם כונה אחת תבונתו אלא שרבי יהודה חריו הרחיב הבאר ענין שלא יפול בו הספק אלא לבי שאין ענינו הראשון ואומר הר"ם שזאת אחת מסבות הסתירה או ההפך שהם בספר המורה וזה שהוא יבור ענין סתום במקום מה להבדל מה באור בבאור קל ובמקום אחר ירדק הענין ויבאר אותו על אמתתו כמו שעשה באמרו ותבונתו ה' יביש ואמתתו מצאנוה וכו' והוא רפך מה שאמר יראונו ה' יביש ואמתתו מצאנוה ר"ל יבא אבן כספי כי מה שאמר ותבונתו ה' יביש הוא ענין גם ובה שפירש ופני לא יראו הוא ענין אמת, וכן עשה ארסאו שאמר שהתנועה נמצאת בעצם ובכמה ובאחד ובאננה והשיש משמט (שביעי) דרקען שאין בעצם תנועה שחצירות הוות והפירות בלי דמן:

שומר ואמנו אמת הים דעמו להעיר על הסקוים: יש בו מקום עיון וחקירה. אמר זה לפי ששם היות שחצירות הקדושה לא הים ראוי שיכנסו בדבריו כי אם כפי אמתתו ולא על ד' בעלם והתנאלה, הנה מלך אשר בלתי ראוי שיכנסו בדבריו כדומה על ד' ההכחות וזוה"ל אמתתו כדי להפחד האנשים הטמאים הנפשות כלמנו וינחם יי, ויחזק ח"ה, שחצורו ח"ה וינחם על זה הדבר, וכזה העיר הרב נחם שכה בספר כ"ה משני ובספר כ"ה משני: ודע זה כו'. אין דעתי במלות האלה כשיזכר הרב בדעת המפרשים שהן על אלו המלות ודומים דומים וזים ולא עלו על לבו, אבל כשיזכר הרב ענין שהוא מפתח להבנת דבריו באלו הסקוים, וזו למענין מאלו לזכרו, וזו זה ממנו כי לא יסמוטו ענין מאלו עניני סתמיין, הלא תראה אמרו בכלל ודע זה ויבן אמתתו וזכרו מאלו של תתערב בקצת פרקיו: פתחו שערים כו'. כוונת הרב בנספוק כוס שיהיה כוס שיפתחו השערים שם פרקיו וזה הספר, ואז שאל יענין בזה איש בעל אמונה רעה או אשקורוס, אבל יבא לעיין בו נוי צדיק בדעותיו ותומר אמונים, ר"ל אמונות תורת משה רבינו. ופני זה מאמר יגור הכר כל לו, כי הנה כל סכרנו נוי לא צדיק נוי לא חסיד לעיין בספר וינחם אלו דעותיו הדעות וידבר בנאמרים ונחשם. לא כן אמתת ענין דברי הרב לרן אותו לכתוב יתברך ואלו נחשמו הכר יסיעונו לם: